نشریه علمی (فصلنامه) پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی شماره ۹۰
سال بیست و هفتم، تابستان ۱۳۹۸، صفحه ۳۹۲-۳۴۳

مقایسه فضای کسب و کار فعالیت‌های اقتصادی استان اصفهان و راهکارهای بهبود آن

بابک صفاری
استادیار گروه اقتصاد، دانشکده علوم اداری و اقتصاد، دانشگاه اصفهان(نویسنده مسئول)
b_saffari@ase.ui.ac.ir
مینا بهرام چوبین
کارشناس ارشد مدیریت کارآفرینی، دانشکده علوم اداری و اقتصاد، دانشگاه اصفهان
minabahramchoobin@yahoo.com

آگاهی از وضعیت فضای کسب و کار و تلاش جهت بهبود آن به عنوان یک راهبرد اساسی اقتصادی برای دولت‌ها شناخته می‌شود. بهبود فضای کسب وکار محور مزیت رقابتی و تسریع بخش فرایند جهانی شدن است و از الزامات ایجاد فضای رقابتی و بسترساز خصوصی سازی به شمار می‌رود. بنابراین پایش پیوسته فضای کسب و کار متأثر از عوامل مختلف با هدف اصلاح و تصمیم گیری به موقع لازم و ضروری است. پژوهش حاضر در راستای سنجش وضعیت محیط کسب و کار فعالیت‌های اقتصادی استان اصفهان پرسشنامه استاندارد مطابق با طرح پایش محیط کسب و کار مجلس شورای اسلامی را در اختیار ۳۵۰ فعال اقتصادی که فعالیت آن‌ها بر اساس کدهای تعریف شده ISIC انتخاب شده قرار داده است. در ادامه با استفاده از روش‌های آماری مناسب، داده‌های جمع آوری شده مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و نتایج در دو قسمت تحلیل‌های توصیفی و استنباطی ارائه شده‌اند. در راستای تدقیق نتایج حاصل از پرسشنامه‌ها در گام بعدی از طریق مصاحبه با خبرگان بخش‌های مختلف اقتصادی استان تلاش شده است با روش تحلیل محتوا جنبه کیفی مشکلات نیز احصا شده و راه حل‌های ممکن با نظر این خبرگان پیشنهاد شود. بر اساس نتایج به دست آمده از مصاحبه‌ها مشخص شد تسهیلات دهی بانکها، مشکلات موجود در حوزه مالیات، بی ثباتی قوانین و مقررات مربوط به تولید و سرمایه‌گذاری و عدم بروزرسانی قوانین حاکم بر دستگاه‌ها و ادارات تابعه و نهایتاً وضعیت نامناسب گمرکات در مبادی وارداتی و صادراتی دارای بیشترین فراوانی بوده‌اند.

طبقه‌بندی JEL: L10, L21
واژگان کلیدی: فضای کسب و کار، فعالیت‌های اقتصادی ISIC، استان اصفهان.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۹/۲۱ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۵/۱۵

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

۱. مقدمه[۱]

تجربه کشورهای توسعه یافته و تحقیقات نهادهای مختلف بین‌المللی مانند بانک جهانی نشان داده است که فضای مساعد و بهبود محیط کسب و کار در توسعه کشورها تأثیر بسزایی دارد. به طوری که عملاً بدون وجود شرایط مناسب محیطی برای فعالان اقتصادی امکان رشد و توسعه اقتصادی وجود ندارد (خلیلی و همکاران، ۱۳۹۴: ۶۶). رشد تولید و اشتغال هر کشور در گرو تضمین سرمایه‌گذاری برای صاحبان سرمایه در داخل یا خارج از آن کشور است. مهمترین مسأله‌ای که برای هر صاحب کسب و کاری جهت شروع و ادامه طرح تجاری خود مطرح است، تضمین‌های لازم برای حفظ اصل سرمایه (امنیت اقتصادی) و در مرحله بعد سودآور بودن این طرح و افزون بودن منافع کسب و کار از هزینه‌های آن است.

عملکرد و فعالیت‌های بنگاه‌های اقتصادی متأثر از عوامل متعددی است که می‌توان آنها را در دو دسته کلی طبقه‌بندی نمود. دسته اول، عواملی است که در تسلط و قدرت بنگاه‌ها بوده به طوری که عملکرد و کارایی بنگاه به طور مستقیم توسط آنها سنجیده می‌شود. دسته دیگری از عوامل خارج از اراده و اختیار بنگاه‌ها بوده که در این حالت مدیران و مالکان بنگاه‌ها نمی‌توانند این عوامل را تغییر داده یا بهبود بخشند. در ادبیات اقتصادی، بخشی از این عوامل که بهبود آنها موجب سهولت تولید و ایجاد اشتغال می‌شوند، تحت عنوان "فضای کسب و کار" شناخته شده‌اند(مکیان و همکاران، ۱۳۹۲: ۷۶). با تأمل در تعریف فوق مشخص می‌گردد که شناخت فضای کسب و کار مقدم بر تجزیه و تحلیل کسب و کار و فعالیت‌های اقتصادی است.

۱. پژوهش حاصل مستخرج از طرح مطالعه و اندازه‌گیری شاخص‌های فضای کسب و کار در فعالیت‌های عمده اقتصادی و راهکارهای بهبود آنها در استان اصفهان به کارفرمایی اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان اصفهان می‌باشد.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

آزاد بودن و شفافیت قیمت‌ها، رقابتی بودن بازار و حفظ حقوق مالکیت سه شرط لازم برای فعالیت اقتصادی بخش خصوصی و کارآ بودن اقتصاد است و نقش دولت در بهبود این فضا و فراهم آوردن شرایط مناسب جهت جذب فعالیت بخش خصوصی بسیار مهم است. تجربه نشان می‌دهد تنها در شرایط مساعد کسب و کار، یک بنگاه می‌تواند به صورت کارآ و بهینه عمل کند. در یک بیان ساده می‌توان اذعان داشت که بخش قابل توجهی از مقتضیات رشد اقتصادی هر کشور در گرو فضای کسب و کار مناسب در آن کشور است(بختیاری و شایسته، ۱۳۹۱: ۱۷۷و۱۷۸).

امروزه، بهبود محیط کسب وکار یکی از مهمترین راهبردهای توسعه اقتصادی در هر منطقه‌ای به شمار می رود و علاوه بر آن هرچه محیط کسب وکار در یک منطقه شرایط بهتری داشته باشد، بهره برداری از فرصت های کارآفرینی بیشتر و هر چه بهره‌برداری از فرصت های کارآفرینی در جامعه‌ای بیشتر باشد، عملکرد اقتصاد آن منطقه و خلق ارزش و ثروت در آن جامعه نیز بیشتر می‌شود. با این حال بهبود محیط کسب وکار، نیازمند برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری مطلوب است که دستیابی به این مهم نیز نیازمند وجود فرایندی مستمر برای پایش و سنجش وضعیت محیط کسب وکار و همچنین شناسایی موانع بهبود فضای کسب وکار در هر منطقه است(عارف‌نژاد و شریعت‌نژاد: ۱۳۹۷).

اقتصاد ایران با مشکلات گوناگونی همچون فقر، بیکاری و تورم مواجه است. این مشکلات به میزان زیادی ریشه در نامناسب بودن محیط کسب و کار دارند. در واقع، نامساعد بودن محیط کسب و کار در کشور به پایین بودن سطح فعالیت‌های اقتصادی و کمبود میل به سرمایه‌گذاری از طرف فعالان اقتصادی دامن زده است. بنابراین، راهبرد بهبود محیط کسب و کار برای شکوفایی بیشتر اقتصاد کشور و توانمندسازی مردم در برابر فقر و بیکاری اهمیت اساسی دارد. بهبود محیط کسب و کار به معنای بهبود و رونق فضای تولیدی و در نتیجه سنگ بنا و محرک رشد اقتصادی است، به‌گونه‌ای که اصلاح و بهبود محیط کسب و کار زمینه مشارکت بخش خصوصی در عرصه اقتصاد، ارتقاء سطح اشتغال و تولید را فراهم می‌سازد(ایرانپور و فاضلی: ۱۳۹۴).

فضای کسب و کار از جمله شاخص‌های تعیین‌کننده وضعیت اقتصادی هر کشور است که با استناد به آن می‌توان به بررسی و تجزیه و تحلیل شرایط اقتصادی هر کشور پرداخت. محیط کسب

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

و کار در کشورها هر چه شفاف‌تر و رقابتی‌تر می‌شود، باعث افزایش سلامت اقتصاد کشور و پذیرش مطلوب سیاست‌ها و بهبود روند شاخص‌های اقتصادی خواهد شد. بانک جهانی نیز با انتشار گزارش فضای کسب و کار راهنمایی مناسب برای سرمایه‌گذاران و برنامه‌ریزان کشورها بوده است(خداپرست مشهدی و همکاران: ۱۳۹۷).

بهبود فضای کسب وکار به معنای بهبود و رونق فضای تولیدی و در نتیجه سنگ بنا و محرک رشد اقتصادی است. به گونه‌ای که اصلاح و بهبود فضای کسب و کار زمینه مشارکت بخش خصوصی در عرصه اقتصاد، ارتقاء سطح اشتغال و تولید را فراهم می‌سازد. در سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه نیز بهبود فضای کسب و کار کشور با تأکید بر ثبات محیط اقتصاد کلان، فراهم آوردن زیرساخت‌های ارتباطی، اطلاعاتی، حقوقی، علمی و فناوری مورد نیاز، کاهش خطرپذیری‌های کلان اقتصادی، ارائه مستمر آمار و اطلاعات به صورت شفاف و منظم به جامعه مد نظر قرار گرفته است(اشرفی و فهیمی فر، ۱۳۹۰: ۷).

آنچه مسلم است اصلاح فضای کسب و کار و بهبود شاخص‌های مزبور در عرصه جهانی نه تنها گامی مثبت و اساسی در جهت تقویت جنبه مشارکت بخش خصوصی در عرصه اقتصاد، ارتقا سطح اشتغال و تولید در کشور محسوب می‌شود، بلکه به‌طور قطع سیگنالی مهم برای استقبال سرمایه‌گذاران خارجی برای ورود به کشور و ارتقا و تسهیل جریان ورود فناوری به کشور به شمار می‌رود (دادخواه و واحدی و سرمست، ۱۳۹۷).

در گزارش پایش محیط کسب و کار ایران در پاییز ۱۳۹۵، مقایسه ارزیابی تشکل‌های استانی از مؤلفه‌های محیط کسب و کار(شامل تشکل‌های سراسری) نشان می‌دهد که استان اصفهان با میانگین ۶/۵۸، هشتمین استان(بعد از استان‌های زنجان، قزوین، خراسان جنوبی، خراسان شمالی، کهگیلویه و بویراحمد، بوشهر و ایلام) دارای نامساعدترین محیط کسب و کار ارزیابی شده است. کسب رتبه ۲۴ استان اصفهان در شاخص محیط کسب و کار وضعیت نامطلوب را برای سرمایه‌گذاری در صنعت و تجارت استان اصفهان نشان می‌دهد. این موضوع لزوم بررسی و توجه بیشتر به ابعاد مسأله را اهمیت می‌بخشد. استان اصفهان به طور بالفعل و بالقوه از ظرفیت‌های

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

اقتصادی، فرهنگی و صنعتی مناسبی جهت توسعه برخوردار است. مهمترین مزیت اقتصادی این استان بالغ بر ۹۰۰۰ واحد تولیدی و صنعتی است که در استان اصفهان فعالیت دارند. استقرار صنایع مادر و بزرگ همچون ذوب آهن، فولاد، پالایشگاه، داروسازی، پتروشیمی، هواپیما و بالگرد سازی، صنایع و مراکز نظامی، تاسیسات هسته‌ای و همچنین بهره مندی از راه‌های اصلی و فرعی مناسب، فرودگاه بین‌المللی و خطوط راه آهن ازجمله امتیازهایی است که موجب شده این استان از سطح بالایی از ظرفیت توسعه برخوردار باشد.

ارزیابی فضای کسب و کار یک منطقه نیازمند تعریف مناسب‌ترین شاخص‌های مرتبط است. بر این اساس، در مطالعه حاضر، ابتدا به بررسی عوامل مؤثر بر فضای کسب و کار و تعریف شاخص‌های مناسب برای فعالیت‌های عمده اقتصادی استان اصفهان پرداخته و هر یک از شاخص‌ها برآورد و تحلیل خواهند شد. سپس موانع موجود بر سر راه بهبود فضای کسب و کار شناخته شده و در نهایت، راهکارهای عملی سیاستگذاری برای بهبود و برون رفت از فضای کنونی ارائه می‌شود.

۲. پیشینه تحقیق

۲-۱. مطالعات خارجی

وکون و دازا آرامایو[1] (۲۰۱۷)، یک شاخص کسب و کار جدید با معیارهایی مناسب، در دسترس برای مناطق در حال توسعه و از همه مهمتر معیارهایی که دو پهلو[2] نیستند را شناسایی کردند. در مطالعه حاضر شناسایی متغیر چندبعدی و همچنین تفسیر شاخص بر اساس ۱۰ عامل که به سه بعد(اقتصادی، سازمانی و اجتماعی) تقسیم‌بندی شده‌اند، مطرح شده است.

جووانوویچ[3] (۲۰۱۵)، بر ضرورت نیاز مدیران به پاسخ سریع و مؤثر به تغییر محیط کسب‌وکار پرداخته است. همچنین یک بررسی ویژه در مورد عوامل محدودکننده فعالیت‌های مدیران و

1. Vokoun & Daza Aramayo
2. Double-edged
3. Jovanović

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

عواملی که منجر به محدود کردن توانایی آنها برای پیش بینی و پاسخ به چالش‌های تغییر در محیط کسب و کار می‌شود انجام شده است. همچنین در مطالعه حاضر روش‌هایی که مدیران و سازمان‌ها می‌توانند آمادگی و انعطاف‌پذیری خود را جهت پاسخ سریع به تغییرات محیط کسب و کار بهبود بخشند، پیشنهاد شده است.

بودهیاف و ضریبی[1] (۲۰۱۴)، به بررسی رابطه مقررات فضای کسب و کار و رشد اقتصادی برای ۱۶۲ کشور در دوره ۲۰۱۱-۲۰۰۷ پرداخته‌اند. آنها با استفاده از ده شاخص انجام کسب و کار و برخی از دیگر متغیرهای کنترل دریافتند که یک لینک ارتباطی بسیار قوی بین شاخص‌های کسب و کار به استثنای تجارت برون‌مرزی و اخذ مجوز ساخت و ساز، با رشد اقتصادی وجود دارد. همچنین یافته‌های آنها حاکی از آن است که سیاست‌ها در جهت بهبود مقررات کسب و کار به رشد سریع‌تر کشورهای فقیر می‌انجامد.

اسنایپر و لینگ هو[2](۲۰۱۴)، به بررسی نقش دولت در تسهیل خصوصی سازی و تأثیر آن بر فضای کسب و کار در استرالیا و گروه کشورهای منتخب OECD در دوره زمانی۲۰۱۲- ۲۰۰۰ پرداختند. نتایج این تحقیق به اثر مثبت خصوصی سازی در تسهیل فرآیند آغاز به کار، ضمن کاهش تصدی‌گری‌های دولت خصوصا در صنایع زیربنایی اشاره دارد.

بریکسل[3](۲۰۱۳)، در ۵۰ کشور منتخب اروپایی با بهره‌گیری از مدل پانل دیتا در دوره زمانی ۲۰۱۲- ۱۹۸۷ نشان داده که با بهبود مقررات و تعداد مراحل قانونی کسب مجوز، آغاز به کار سهولت بیشتری یافته و فضای کسب و کار رونق می‌یابد.

کلاپر و لاو[4](۲۰۱۲)، ثبت شرکت‌ها را در ۹۲ کشور مورد مطالعه قرار داده است و به بررسی چگونگی سهولت ثبت کسب و کار جدید و اثرگذاری اصلاحات ثبت شرکت‌ها بر روی ثبت شرکت‌های جدید پرداخته است. نتایج نشان می‌دهد که اصلاحات کوچک(در کل کمتر از ۴۰درصد) اثر قابل توجهی بر کاهش هزینه‌ها، برای ایجاد شرکت‌های جدید ندارد.

1. Boudhiaf & Zribi
2. Snyper & Ling ho
3. Breksel
4. Klapper, L & Love, I

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

برگ و کازس[5](۲۰۰۷)، با روشی توصیفی به بررسی انتقادی از شاخص استخدام نیروی کار و سیاست های این شاخص پرداخته است. از یک طرف مفاهیم و همچنین کاربردهای سیاستی استخدام نیروی کار را با به کارگیری اجزاء شاخص جهانی فضای کسب و کار نشان داده و از سوی دیگر، انعطاف‌پذیری در قوانین بین‌المللی کار، حداقل دستمزد، اخراج نیروی کار، جداسازی پرداخت‌ها، ساعت کار، مرخصی سالانه و نهایتا هزینه‌های نیروی کار بدون دستمزد را ارزیابی نموده است. نتایج این مطالعه حاکی از آن است که کشورها با دخالت کمتر در این امور رتبه بهتری را در شاخص استخدام نیروی کار به خود اختصاص داده‌اند.

۲-۲. مطالعات داخلی

سلاطین و همکاران(۱۳۹۶) در پژوهش خود به بررسی میزان تأثیرگذاری شاخص‌های فضای کسب و کار بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در گروه کشورهای منتخب عضو منا پرداخته‌اند. نتایج حاصل از برآورد مدل با استفاده از روش اثرات ثابت در دوره زمانی ۲۰۱۴-۲۰۰۴ نشان می‌دهد که شاخص‌های اخذ مجوزهای ساخت و ساز، الزام‌آور بودن اجرای قراردادها، استخدام و اخراج نیروی کار و پرداخت مالیات تأثیر منفی و معنادار و شاخص‌های حمایت از سرمایه‌گذاران خرد، اخذ اعتبار، تجارت فرامرزی و ثبت مالکیت تأثیر مثبت و معنادار بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در گروه کشورهای منتخب دارند. انحلال یک فعالیت و شروع کسب و کار تأثیر معناداری بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در گروه کشورهای منتخب ندارند. همچنین حمایت از سرمایه‌گذاران خرد بیشترین تأثیر را در میان شاخص‌های کسب و کار بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در گروه کشورهای منتخب دارد.

مهربانی و همکاران(۱۳۹۵) با به‌کارگیری روش داده‌های مقطعی پویا و برآوردگر گشتاور تعمیم یافته به بررسی و مقایسه اثر شاخص‌های فضای کسب و کار بر رشد اقتصادی برای یک نمونه منتخب از ۴۴ کشور عضو منا و سازمان همکاری اقتصادی و توسعه طی دوره زمانی ۲۰۱۲- ۲۰۰۶ می پردازد. نتایج این بررسی بیانگر آن است که رشد اقتصادی ایران به‌دلیل فقدان

5. Berg & Cazes

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

محیط کسب و کار مناسب از شرایط مناسبی برخوردار نیست. از سوی دیگر بررسی شاخص های فضای کسب و کار حاکی از آن است که این شاخص‌ها در ایران در مقایسه با کشورهای منتخب از جایگاه مناسبی برخوردار نمی‌باشند. همچنین بررسی حاضر بیانگر وجود یک رابطه مثبت و معنادار بین بهبود فضای کسب و کار و رشد اقتصادی است. در مورد کشورهای منا از بین شاخص های فضای کسب و کار بیشترین اثر بر رشد اقتصادی مربوط به شاخص انحلال(۰/۱۸) و کمترین اثر مربوط به شاخص تجارت فرامرزی(۰/۰۲۷) است. این در حالی است که برای کشورهای OECD بیشترین اثر مربوط به شاخص شروع کسب و کار(۰/۳۵) و کمترین اثر مربوط به شاخص پرداخت مالیات(۰/۱۲) است. در حالی‌که شاخص پرداخت مالیات برای کشورهای منا دارای اثر منفی (۰/۲۳-) بر رشد اقتصادی است. زیرا با بدتر شدن فضای کسب و کار رشد اقتصادی کاهش می‌یابد.

میرشجاعیان حسینی و رسولی(۱۳۹۵) با استفاده از روش PLS، و پانل دیتا از میان ۳۰ شاخص مؤثربر فضای کسب و کار مهمترین شاخص‌های مؤثربر جذب مالیات‌های مستقیم و غیرمستقیم در ۳۱ استان کشور را تحت بررسی قرار داده‌اند. بر این اساس، می‌توان بیان داشت که ۳ مؤلفه نظام پرداخت مالیات، قوانین اجرای قراردادها و تجارت برون مرزی بالاترین تأثیر را بر جذب مالیات‌ها در استان‌های کشور دارند.

رمضانی و خادم(۱۳۹۴) در پژوهش خود عوامل مؤثر بر فضای کسب و کار استان خراسان جنوبی با استفاده از روش‌های تصمیم‌گیری چند معیاره و وزن‌دهی خبرگان اولویت‌بندی و مهمترین شاخص‌های آن شناسایی گردید. براساس نتایج پژوهش، از لحاظ بیشترین تأثیر در فضای کسب وکار، رتبه اول مربوط به تورم(در حوزه ملی)، رتبه دوم مربوط به تحریم‌های بین‌المللی(در حوزه فراملی) و رتبه سوم مربوط به کیفیت زیرساخت‌های سیستم حمل و نقل جاده، ریل، دریا و هوایی(در حوزه استانی) می‌باشد.

پاسبان و همکاران(۱۳۹۳) در پژوهش خود با استفاده از یک رویکرد تلفیقی از تحلیل سلسله مراتبی فازی و کارت امتیازی متوازن برای ارزیابی فضای کسب و کار در استان آذربایجان شرقی

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

استفاده کرده‌اند. بر این اساس حوزه مالی با یک وزن اولویتی ۰/۱۲۶ مهمترین چشم‌انداز و در مرتبه دوم حوزه رشد و یادگیری با وزن اولویتی ۰/۰۶۸ مورد نظر قرار گرفته است. حوزه مشتری با وزن اولویت ۰/۰۵۶ در مرتبه سوم اهمیت و در نهایت حوزه فرآیندهای داخلی با اولویت ۰/۰۴۷ مورد توجه قرار گرفته‌اند. متناسب با اولویت‌های یاد شده، راهبردهایی برای ارتقاء فضای کسب و کار با نظرخواهی از خبرگان طراحی و ۳۶ راهبرد کلان شناسایی و سپس جهت انتخاب موثرترین راهبردها و با نظرخواهی در نهایت ۱۴ راهبرد کلان انتخاب گردید که برای آنها نیز راهکارهایی ارائه گردیده است.

مکیان و همکاران(۱۳۹۲) در پژوهش خود سعی نموده‌اند اولویت‌های بهبود سهولت کسب و کار جهت رشد اقتصادی را در دو منطقه اقتصادی جهان یعنی کشورهای اسلامی منطقه منا و منطقه سازمان توسعه و همکاری‌های اقتصادی مورد ارزیابی و مقایسه قرار دهد. این پژوهش تأثیر مهم‌ترین عوامل مؤثر بر فضای کسب و کار (شاخص‌های سهولت شروع کسب و کار)، اخذ اعتبار، حمایت از سرمایه‌گذار، پرداخت مالیات، تجارت فرامرزی و اجرای قراردادها را در دو منطقه مذکور طی دوره ۱۳۹۱-۱۳۸۶ با استفاده از روش رگرسیونی داده‌های تابلویی ارزیابی می‌نماید. با توجه به نتایج به دست آمده و همچنین وضعیت نسبتا مطلوب فضای کسب و کار در منطقه سازمان توسعه و همکاری‌های اقتصادی، لازم است کشورهای اسلامی منطقه منا برای بهبود در فضای کسب و کار شاخص‌های تجارت فرامرزی و اخذ اعتبار را در سیاست‌گذاری‌های اقتصادی خود مورد توجه ویژه قرار دهند.

ابراهیمی سالاری و برزگر(۱۳۹۲) در پژوهش خود ضمن معرفی و بررسی شاخص‌های محیط کسب و کار، به طور مبسوط به بررسی شاخص رقابت‌پذیری جهانی به عنوان یک شاخص جامع که شرایط داخلی و خارجی اقتصاد را به خوبی نمایش می‌دهد، پرداخته شده و تصویری روشن از وضعیت حاضر محیط کسب و کار کشور و فاصله‌ی آن با وضعیت آرمانی ترسیم گردیده است. از این منظر با وجود پیشرفت در برخی شاخص‌های محیط کسب و کار، در مجموع وضعیت کسب و کار و نیز قدرت رقابت‌پذیری ایران، نسبتا ضعیف تشخیص داده شده است.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

بختیاری و شایسته(۱۳۹۱) در مقاله خود به بررسی رابطه بین بهبود فضای کسب و کار ایران در مقایسه با دیگر کشورهای جهان و رشد اقتصادی پرداخته‌اند. بدین منظور از روش داده‌های تابلویی طی دوره زمانی ۱۳۹۰- ۱۳۸۴ به بررسی این امر پرداخته شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد بهبود فضای کسب و کار رابطه مثبت و معنی داری با رشد اقتصادی در کشورهای مورد بررسی داشته است.

اشرفی و فهیمی‌فر(۱۳۹۰) در پژوهشی به بررسی و مقایسه شاخص‌های مرتبط با بهبود فضای کسب و کار در بین کشورهای همسایه ایران پرداخته‌اند. در بین کشورها و سال‌های مورد مطالعه شاخص ثبت و انتقال مالکیت در کشورهای همسایه ایران دارای جایگاه بهتری نسبت به بقیه کشورهای جهان بوده‌اند و شاخص تجارت برون‌مرزی دارای عدم جایگاه مناسب در بین کشورهای جهان می‌باشد. شاخص‌های الزام‌آور بودن اجرای قراردادها، شروع یک کسب و کار، اخذ اعتبار، پرداخت مالیات، انحلال یک فعالیت، تجارت برون مرزی، ثبت و انتقال مالکیت، اخذ مجوز و در نهایت شاخص حمایت از سرمایه‌گذاران به ترتیب به طور میانگین دارای کمترین میزان رتبه در کشور ایران بوده‌اند. همچنین در پژوهش حاضر مشاهده می‌شود کشور ایران در بین کشورهای منطقه در اکثر شاخص‌ها رتبه بالایی را دارا می‌باشد و در میان کشورهای منطقه عملکرد خوبی را در رابطه با فضای کسب و کار نشان نداده است.

در مقایسه با سایر مطالعات که عمدتاً فضای کسب و کار را به صورت کلی در نظر گرفته و آن را برای تمامی فعالیت‌های اقتصادی یکسان فرض می‌نمایند، نتایج این مطالعه به تفکیک فعالیت‌های عمده اقتصادی ارائه شده است. همچنین در این مطالعه نظر به اینکه احاطه به مشکلات و موانع کسب و کار در استان و تفاوت میان فعالیت‌های مختلف از طریق پرسشنامه‌ها تنها جنبه کمّی را مدنظر قرار می‌دهد ، جنبه کیفی مشکلات نیز از طریق مصاحبه با خبرگان بخش‌های مختلف اقتصادی احصا شده و راه حل‌های ممکن با نظر این خبرگان پیشنهاد شده است.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

۳. مبانی نظری

۳-۱. فضا یا محیط کسب و کار

حرکت به سوی پیشرفت و توسعه اقتصادی، در برنامه‌ریزی کلان و استراتژیک بیشتر کشورهای جهان، به ویژه کشورهای در حال توسعه، به مهم‌ترین موضوع مبدل شده است. اما دست‌یابی به این مقصود، افزون بر برنامه‌ریزی استراتژیک نیازمند ایجاد زیرساخت‌های لازم است(وارث، پروندی و قاسمی، ۱۳۹۱). می‌توان گفت بخش قابل توجهی از مقتضیات رشد اقتصادی هر کشور، در گرو فضای کسب و کار مناسب آن کشور است(ولی بیگی و پناهی، ۱۳۸۹). امروزه دولت‌ها در فضای کسب و کار، نقش مقررات‌زدایی و تسهیل‌گری برای ارتقاء رقابت‌پذیری بخش خصوصی و بنگاه‌های اقتصادی را ایفا می‌کنند(مهدوی شهری و همکاران، ۱۳۹۲، ۴۲).

هرچند واژه فضای کسب و کار در دهه‌های اخیر به عنوان یکی از کلید واژه‌های مهم در مباحث اقتصاد کلان مطرح شده است، با تأملی در مباحث انجام شده پیرامون توسعه اقتصادی و پیش‌نیازهای یک اقتصاد شکوفا و رو به رشد خواهیم دید که این مفهوم همواره مورد توجه صاحب‌نظران و اندیشمندان در دهه‌های گذشته بوده است. در سال‌های اخیر این مفهوم با دقت و ظرافت بیشتری مورد توجه اقتصاددانان قرار گرفته است و صاحبنظران کوشیده‌اند این مفهوم را با دقت و حساسیت بیشتری مورد توجه قرار دهند. بانک جهانی نیز با ارائه یک مدل مشخص و برخوردار از شاخص‌های ده گانه کوشیده است به یک وحدت رویه در این خصوص دست یابد(رئیسی نافچی، ۱۳۹۶).

منظور از فضای کسب و کار عوامل مؤثر بر عملکرد واحدهای اقتصادی مانند کیفیت دستگاه‌های حاکمیت، ثبات قوانین و مقررات، کیفیت زیرساخت‌ها و... است که تغییر دادن آنها فراتر از اختیارات و قدرت مدیران بنگاه‌های اقتصادی است (میدری و قودجانی، ۱۳۸۷). به عبارتی فضای کسب و کار یک محیط نهادی است که قواعد بازی را مشخص می‌کند و تمامی کسب و کارهای اقتصادی در آن شکل می‌گیرند و ادامه حیات می‌یابند و یا در آن ورشکست شده و از آن

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

خارج می‌شوند (الیوال[1]، ۲۰۱۲، ۷۳). فضای کسب و کار متغیرهای مؤثر بر کسب و کار بنگاه‌های اقتصادی است که خارج از تسلط و قدرت آن بنگاه‌ها است اما بر نتیجه تلاش آنها بسیار مؤثر است. یک بنگاه برای کسب و حفظ مزیت رقابتی همواره می‌بایست نسبت به تغییرات فضای کسب و کار هوشیار بوده و آن را رصد نماید تا بتواند استراتژی‌های خود را به درستی تغییر داده و در صورت لزوم برنامه‌ریزی جدید انجام دهد. در این راستا روش‌هایی برای بررسی فضای کسب و کار توسط بنگاه وجود دارد (سالاری، ۱۳۹۰).

در دهه های گذشته، بسیاری از کشورها جهت رسیدن به آزادی و گسترش فعالیت‌های اقتصادی، علاوه بر خصوصی‌سازی به بهبود فضای کسب و کار روی آورده‌اند، چرا که دریافته‌اند توسعه خصوصی‌سازی و بهبود محیط کسب و کار می‌تواند اقداماتی فرصت‌ساز برای فعالان اقتصادی و کارآفرینان باشد. با توجه به رشد قابلیت‌های بخش خصوصی در محیط بهبود یافته کسب و کار، امکان به فعلیت درآمدن منافع بالقوه در درون فرصت‌ها فراهم می‌شود و نتیجه طبیعی آن بهبود مؤثر در شرایط خرد و کلان اقتصاد است (ولاسنکو[2]، ۲۰۰۴).

۳-۲. ارزیابی فضای کسب و کار

برای ارزیابی فضای کسب وکار تاکنون شاخص‌های گوناگونی توسط سازمان‌های مختلف ارائه شده است. از جمله، شاخص ریسک محیط‌کسب‌وکار، شاخص‌های بنیاد هریتج و موسسه فریزر، شاخص رقابت جهانی، مجمع جهانی اقتصاد، سازمان دیده‌بانی جهانی کارآفرینی، شاخص توسعه انسانی، موسسه کار و تامین اجتماعی و... . در این میان شاخص‌های بانک جهانی برای ارزیابی فضای کسب وکار بر اساس ویژگی‌ها و مختصاتی شکل گرفته است که در نوع خود رویکرد جدیدی بشمار می‌رود و به‌دلیل پوشش‌دادن به انتظارات فعالان اقتصادی و سیاستگذاران اقتصاد کلان کشورها مورد توجه بیشتری قرارگرفته و تقریباً توسط آنها مورد پذیرش قرارگرفته است.

1. Olival
2. Vlasenko

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

درشاخص ارائه شده توسط بانک جهانی برای یکسان‌سازی معیارها و شاخص‌های ارزیابی فضای کسب وکار و ایجاد امکان مقایسه آنها، تعاملات یک کسب وکار فرضی با نهادهای قانونی و پشت سرگذاردن کلیه مراحل مختلف تأسیس و فعالیت از نظر تعداد مراحل، مدت زمان وهزینه مورد ارزیابی قرارمی گیرد.

"ارزیابی فضای کسب و کار" از طریق ساختن و اندازه‌گیری مجموعه شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی صورت می‌گیرد که موقعیت و شرایط پیش‌رو برای ایجاد و توسعه بخش خصوصی را مورد بررسی قرار می‌دهد و یک نظام اندازه‌گیری عوامل کلان اقتصادی‌کارآمد را در ابعاد مختلف نشان می‌دهد.

بانک جهانی دو نوع داده را در نظر می‌گیرد.گونه اول مطالعه قوانین و مقررات حاکم بر محیط اقتصادی کشور وگونه دیگر شاخص‌های کار و زمان برای پشت‌سرگذاردن مراحل مختلف مورد نیاز برای ایجاد و تداوم فعالیت اقتصادی را بررسی می‌کند. در این شاخص‌ها هزینه‌ها اعم از هزینه‌های زمانی و پولی از گزارش‌های رسمی ادارات مربوط استخراج می‌شوند تا امکان بررسی و ارزیابی آنها فراهم‌گردد (اتاق بازرگانی و صنایع معادن تهران، ۱۳۹۰).

۳-۳. شاخص‌های اندازه‌گیری فضای کسب و کار

بانک جهانی با استناد به ۱۰ شاخص کمی که ده مرحله از عمر یک کسب وکار را از زمان شکل‌گیری تا انحلال آن در بر می‌گیرد در مورد میزان مناسب بودن محیط اقتصادی کشور برای انجام فعالیت اقتصادی قضاوت می‌کند. بر این اساس شاخص فضای کسب و کار مزبور محاسبه و به صورت مقایسه‌ای برای همه کشورهای بررسی شده گزارش می‌گردد. هر کدام از شاخص‌ها دارای اجزایی برای اندازه‌گیری هستند. این شاخص‌ها عبارت‌اند:

۱. شاخص شروع یک کسب و کار[1]

۲. شاخص اخذ مجوز[2]

1. Starting a Business
2. Dealing With Construction Permits

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

۳. شاخص استخدام نیروی کار[1]

۴. شاخص تأمین انرژی الکتریکی[2]

۵. شاخص ثبت مالکیت[3]

۶. شاخص اخذ اعتبار[4]

۷. شاخص حمایت از سرمایه‌گذاران[5]

۸. شاخص پرداخت مالیات[6]

۹. شاخص تجارت برون مرزی[7]

۱۰. شاخص الزام آور بودن اجرای قراردادها[8]

۱۱. شاخص انحلال یک فعالیت[9]

۳-٤. موانع بهبود فضای کسب و کار

بزرگترین مشکلات اقتصادی کشورهای توسعه‌نیافته فقدان توزیع عادلانه وکارآمد منابع تولید و عدم رقابت‌پذیری اقتصاد آنان می‌باشد که در نتیجه اقتصاد غیررسمی و برخوردار از انواع فساد است که در اثر بی‌ثباتی سیاسی و اجتماعی تشدید شده و این چرخه همچنان تداوم می‌یابد. بسیاری ازکشورهایی که در رتبه‌بندی بانک جهانی در پایین‌ترین رده‌ها قرار دارند دارای بیشترین حجم قوانین در دنیا هستند، اما به‌دلیل عدم اجرای دقیق این قوانین و نبودن ضمانت اجرایی برای

1. Employing Workers
2. Getting electricity
شاخص فوق از سال ۲۰۱۲ به جای شاخص استخدام نیروی کار مورد استفاده قرار گرفته است.
3. Registering Property
4. Getting Credit
5. Protecting Investors
6. Paying Taxes
7. Trading Across Borders
8. Enforcing Contracts
۹. این شاخص تا سال ۲۰۱۱ به صورت Closing a Business و در سال ۲۰۱۲ به صورت Resolving Insolvency می‌باشد.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

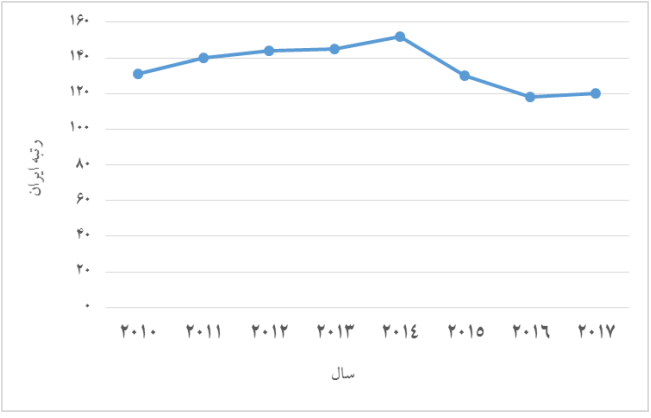
رعایت عادلانه ضوابط و مقررات این قوانین نه تنها به قانون‌مداری و حاکمیت قانون کمک نمی‌کنند بلکه موجب فرار بیشتر از قانون می‌شوند.

هر چند بهبود در یک یا چند شاخص احتمالاً رتبه کشورها را بهبود می‌بخشد اما برای بهبود فضای‌کسب وکار لازم است همه شاخص‌ها به طور متوازن و باثبات بهبودیافته و این بهبودی برای کلیه فعالان اقتصادی قابل درک باشد.

در ایران قدرت اقتصادی و ساز وکارهای حاکم بر اقتصاد به‌دلیل نقش بسیار گسترده دولت در اقتصاد غالباً از قدرت سیاسی ناشی می‌شود، بنابراین به شدت تحت تأثیر سیاست‌های دولت می‌باشد. تغییرات پیش‌بینی نشده مقررات و رقابت غیرعادلانه در برابر افراد و سازمان‌های صاحب‌نفوذ سیاسی نیز طبیعتاً افراد را از سرمایه‌گذاری‌های بلندمدت نگران می‌نماید و در نتیجه آنان را به سرمایه‌گذاری‌های کوتاه‌مدت سوق می‌دهد.

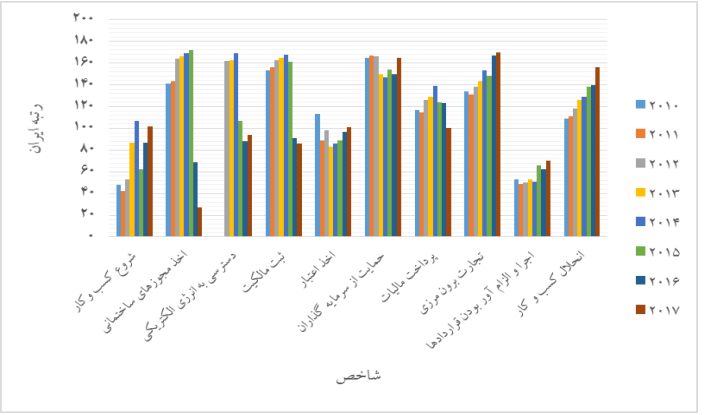
تحولات عرصه جهانی نشان می‌دهد که رتبه‌بندی‌های بانک جهانی به تدریج هر روز بیشتر مورد توجه سرمایه‌گذاران قرارمی‌گیرد. این امرکشورهای دنیا را به تحرک و رقابت واداشته است تا برای جذب سرمایه‌گذاری‌ها و به تبع آن دستیابی به‌رشد اقتصادی و دسترسی به فناوری‌های روز دنیا برای بهبود رتبه خود به دنبال بهبود فضای‌کسب وکار باشند.

نمودارهای (۱)، (۲) و (۳) بیانگر وضعیت و رتبه ایران درگزارش‌های بانک جهانی می‌باشد.

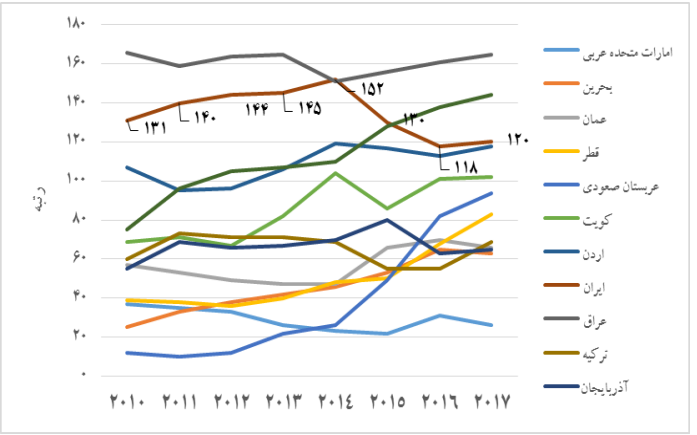

نمودار۱. رتبه ایران در گزارش‌های انجام کسب و کار بانک جهانی (۲۰۱۷- ۲۰۱۰)
(ماخذ:گزارش‌های کسب و کار بانک جهانی ۲۰۱۷- ۲۰۱۰)

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

نمودار۲. رتبه ایران در زیرشاخص‌های مورد بررسی در سهولت کسب وکار[1]
(ماخذ: گزارش‌های کسب و کار بانک جهانی ۲۰۱۷- ۲۰۱۰)

نمودار۳. رتبه ایران و برخی از کشورهای منتخب خاورمیانه از نظر شاخص سهولت کسب وکار(۲۰۱۷- ۲۰۱۰)
(ماخذ: گزارش‌های کسب و کار بانک جهانی ۲۰۱۷- ۲۰۱۰)

۱. در سال ۲۰۱۰ به جای شاخص دسترسی به انرژی الکتریکی از شاخص استخدام نیروی کار استفاده شده که رتبه ایران در این شاخص در سال ۲۰۱۰، ۱۳۷ بوده است.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

٤. روش پژوهش

هدف از پژوهش حاضر «ارزیابی فضای کسب و کار در فعالیت‌های عمده اقتصادی استان اصفهان و راهکارهـای بهبـود آن» مـی‌باشـد. پـژوهش حاضـر از نظـر ماهیـت کـاربردی و از نظـر روش توصیفی – تحلیلی است. در مرحله اول پرسشنامه استاندارد پایش محیط کسـب و کـار ایـران کـه توسط مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی تدوین شـده در اختیـار ۳۵۰ فعـال اقتصـادی کـه فعالیت آن‌ها بر اساس کدهای تعریف شده ISIC انتخاب شده قرار گرفته است. در ادامه با اسـتفاده از روش‌های آماری مناسب، داده‌های جمع آوری شده مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و نتایج در دو قسمت تحلیل‌های توصیفی و استنباطی ارائه شده‌اند. با توجه بـه بررسـی‌هـای صـورت گرفتـه و مطالعات انجام شده به نظر می‌رسد احاطه به مشکلات و موانع کسب و کار در استان و تفاوت میان فعالیت‌های مختلف از طریق پرسشنامه‌ها تنها جنبه کمی را مدنظر قرار مـی‌دهـد، حـال آنکـه نگـاه جامع به این موضوع نیازمند تجزیه و تحلیل کیفی در این زمینه نیز می‌باشـد. بـه همـین منظـور و در راستای تدقیق نتایج حاصل از پرسشنامه‌ها در گام بعدی از طریق مصـاحبه بـا خبرگـان بخـش‌هـای مختلف اقتصادی استان تلاش شده است جنبه کیفی مشکلات نیز احصا شده و راه حل‌های ممکـن با نظر این خبرگان پیشنهاد شود. برای استخراج نتایج مصاحبه‌های صـورت گرفتـه از روش تحلیـل محتوا استفاده شده است.

تحلیل محتوا روشی برای تحلیل پیام‌های ارتباطی متنی، شفاهی، صـوتی و تصـویری اسـت. این روش اولین بـار بـه عنـوان روشـی بـرای تحلیـل سـرودها، روزنامـه‌هـا، مجـلات، تبلیغـات و سخنرانی‌های سیاسی در قرن ۱۹ به کـار رفـت. امـروزه، تحلیـل محتـوا تاریخچـه‌ای طـولانی در ارتباطات، روزنامه‌نگاری، جامعه‌شناسی، روان‌شناسی و تجارت دارد و به مرور بـه تکنیـک‌هـای مختلفی مجهز شده است. سند لوسکی(۱۹۹۵) تحلیل محتوا را یکی از روش‌های تجزیه و تحلیل مطالعات کیفی می‌داند که به وسیله آنها داده‌ها خلاصه، توصیف و تفسیر می‌شوند (مومنی راد و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۸۹ و ۱۹۱).

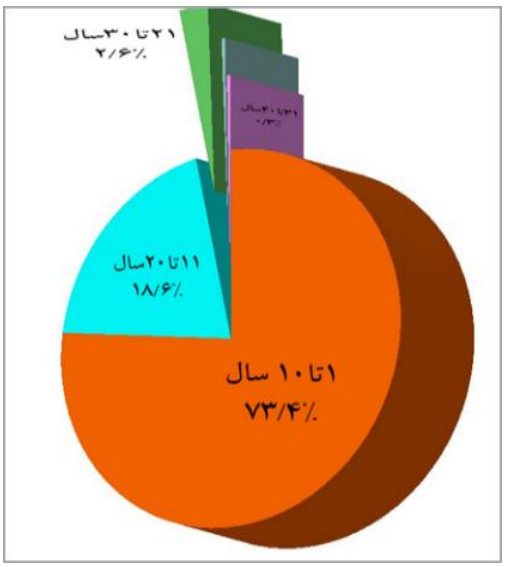
[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

٤-١. تحلیل‌های توصیفی

جدول۱. جدول فراوانی مربوط به سابقه فعالیت

سابقه فعالیت(برحسب سال)	فراوانی	درصد
۱-۱۰	۲۵۷	۷۳/۴
۱۱-۲۰	۶۵	۱۸/۶
۲۱-۳۰	۹	۲/۶
۳۱-۴۰	۱	۰/۳
۴۰ سال به بالا	۱	۰/۳
عدم پاسخ	۱۷	۴/۹
کل	۳۵۰	۱۰۰

ماخذ: نتایج تحقیق

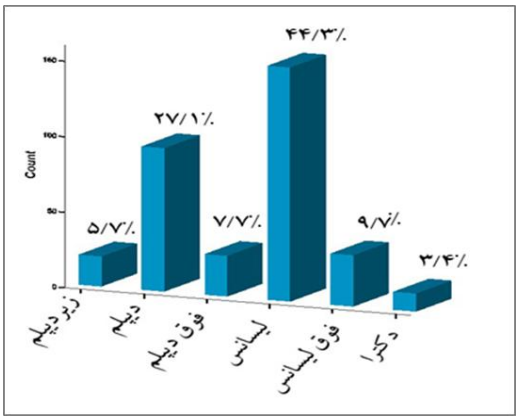
نمودار ۴. نمودار دایره‌ای مربوط به سابقه فعالیت (ماخذ: نتایج تحقیق)

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

جدول۲. جدول فراوانی میزان تحصیلات شرکت کنندگان

شغل	فراوانی	درصد
زیر دیپلم	۲۰	۵/۷
دیپلم	۹۵	۲۷/۱
فوق دیپلم	۲۷	۷/۷
لیسانس	۱۵۵	۴۴/۳
فوق لیسانس	۳۴	۹/۷
دکترا	۱۲	۳/۴
عدم پاسخ	۷	۲
کل	۳۵۰	۱۰۰

ماخذ: نتایج تحقیق

نمودار۵. نمودار میله‌ای میزان تحصیلات شرکت کنندگان (ماخذ: نتایج تحقیق)

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

۴۳ نوع فعالیت اقتصادی که بر اساس کدهای ISIC انتخاب شده است عبارتند از:

جدول۳. جدول فراوانی مربوط به نوع فعالیت اقتصادی شرکت کنندگان بر اساس کدهای ISIC

ردیف	نام فعالیت	تعداد	درصد
۱	تولید محصولات کشاورزی و دامی	۱۰	۲
۲	ماهیگیری و آبزی‌پروری	۱۰	۲
۳	استخراج کانی‌های فلزی	۱۰	۲
۴	استخراج سایر معادن	۱۰	۲
۵	فعالیت‌های خدمات پشتیبانی استخراج معدن	۱۰	۲
۶	تولید فرآورده‌های غذایی	۱۰	۲
۷	تولید انواع آشامیدنی	۱۰	۲
۸	تولید منسوجات	۱۰	۲
۹	تولید پوشاک	۱۰	۲
۱۰	تولید کک و فرآورده‌های حاصل از پالایش نفت	۵	۱
۱۱	چاپ و تکثیر رسانه‌های ضبط شده	۵	۱
۱۲	تولید مواد شیمیایی و فرآورده‌های شیمیایی	۵	۱
۱۳	تولید داروها و فرآورده‌های دارویی شیمیایی و گیاهی	۱۰	۲
۱۴	تولید فرآورده‌های لاستیکی و پلاستیکی	۵	۱
۱۵	تولید سایر فرآورده‌های معدنی غیرفلزی	۵	۱
۱۶	تولید فلزات پایه	۵	۱
۱۷	تولید محصولات فلزی ساخته شده به جز ماشین آلات و تجهیزات	۵	۱
۱۸	ساخت محصولات رایانه‌ای، الکترونیکی و نوری	۵	۱
۱۹	تولید ماشین آلات و تجهیزات	۵	۱
۲۰	تولید تجهیزات برقی	۵	۱
۲۱	تولید مبلمان	۱۰	۲
۲۲	فعالیت‌های کشت و صنعت	۵	۱

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

ردیف	نام فعالیت	تعداد	درصد
۲۳	تأمین برق،گاز، بخار و تهویه هوا	۵	۱
۲۴	فعالیت‌های جمع آوری، تصفیه و دفع پسماند؛ بازیافت مواد	۱۰	۲
۲۵	ساخت بنا	۱۰	۲
۲۶	انبارداری و فعالیت‌های پشتیبانی حمل و نقل	۱۰	۲
۲۷	فعالیت‌های انتشاراتی	۱۰	۲
۲۸	برنامه نویسی، مشاوره و فعالیت‌های مربوط به رایانه	۱۰	۲
۲۹	فعالیت‌های خدمات مالی به جز تأمین وجوه بیمه و بازنشستگی	۱۰	۲
۳۰	فعالیت‌های جنبی خدمات مالی و فعالیت‌های بیمه	۱۰	۲
۳۱	فعالیت‌های حقوقی و حسابداری	۱۰	۲
۳۲	خدمات آژانس‌های مسافرتی	۱۰	۲
۳۳	تبلیغات	۱۰	۲
۳۴	فعالیت‌های معماری و مهندسی، تحلیل و آزمایش فنی	۱۰	۲
۳۵	فعالیت‌های دامپزشکی	۱۰	۲
۳۶	عمده فروشی به جز وسایل نقلیه موتوری و موتور سیکلت	۱۰	۲
۳۷	خرده فروشی به جز وسایل نقلیه موتوری و موتور سیکلت	۱۰	۲
۳۸	آموزش	۱۰	۲
۳۹	فعالیت‌های مراقبتی در منزل	۱۰	۲
۴۰	فعالیت‌های خلاق، هنر و سرگرمی	۱۰	۲
۴۱	فعالیت‌های خدماتی مربوط به غذا و آشامیدنی	۱۰	۲
۴۲	فعالیت‌های ورزشی، تفریحی و سرگرمی	۱۰	۲
۴۳	تعمیر رایانه و کالاهای شخصی و خانگی	۱۰	۲
	کل	**۳۵۰**	**۱۰۰**

ماخذ: نتایج تحقیق

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

٤-۲. تحلیل‌های استنباطی

در این بخش به بررسی هر کدام از فرضیه‌های مطرح شده در رابطه با پژوهش مذکور همراه با نتایج آن پرداخته شده است. آزمون‌های مورد استفاده در این قسمت، شامل آزمون تحلیل واریانس و آزمون خی – دو می‌باشد. فرضیه‌های مطرح شده به صورت زیر ارائه می‌گردند:

٤-۳. فرضیه‌های پژوهش

۱. اعمال تحریم‌های بین‌المللی علیه کشورمان بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.

۲. برگشت چک‌های مشتریان و همکاران بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.

۳. بی تعهدی شرکت‌ها و موسسات دولتی به پرداخت به موقع بدهی خود به پیمانکاران بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.

۴. بی ثباتی در قیمت مواد اولیه بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.

۵. بی ثباتی قوانین و مقررات مربوط به تولید و سرمایه‌گذاری بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.

۶. تثبیت نرخ ارز با وجود تورم در داخل و ثبات قیمت‌ها در بازارهای هدف بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.

۷. تعرفه پایین کالاهای وارداتی و رقابت غیر منصفانه محصولات رقیب خارجی در بازار بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.

۸. تمایل مردم به خرید کالاهای خارجی و تقاضای کم برای محصولات ایرانی مشابه بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.

۹. تولید کالاهای غیر استاندارد، تقلبی و عرضه نسبتا بدون محدودیت آن به بازار بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.

۱۰. زیاد بودن تعطیلات رسمی بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.

۱۱. ضعف بازار سرمایه در تأمین‌مالی تولید و نرخ بالای تأمین سرمایه از بازار غیر رسمی بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

۱۲. ضعف دادسراها در رسیدگی مؤثر به شکایت‌ها و اجبار طرف‌های قرارداد به انجام تعهدات بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.

۱۳. ضعف زیر ساخت‌های تأمین برق بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.

۱۴. ضعف زیر ساخت‌های حمل و نقل بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.

۱۵. ضعف نظام توزیع و مشکلات رساندن محصول به دست مصرف کننده بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.

۱۶. عرضه کالاهای خارجی قاچاق در بازار داخلی بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.

۱۷. فقدان دسترسی به فناوری مورد نیاز بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.

۱۸. قیمت‌گذاری غیر منطقی محصولات تولیدی توسط دولت و نهادهای حکومتی بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.

۱۹. کمبود نیروی انسانی ماهر و آموزش دیده بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.

۲۰. محدودیت قانون کار در تعدیل و جابجایی نیروی کار بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.

۲۱. مشکل دریافت تسهیلات از بانک‌ها بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.

۲۲. موانع تعرفه‌ای صادرات محصولات و واردات مواد اولیه بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.

۲۳. نرخ بالای بیمه اجباری نیروی انسانی بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.

۲۴. وجود مفاسد اقتصادی در دستگاه‌های حکومتی بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.

در پژوهش حاضر، به دلیل اینکه می‌خواهیم تأثیر هر یک از مشکلات متعارف تولید کنندگان را بر فعالیت‌های عمده اقتصادی مورد بررسی قرار دهیم از تحلیل واریانس استفاده می‌نماییم. تأثیریکسان هر یک از مشکلات مطرح شده بر فعالیت‌های عمده اقتصادی را به عنوان فرضیه صفر و متفاوت بودن آن را فرضیه مقابل در نظر می‌گیریم.

آزمون خی – دو از نوع ناپارامتری است و برای ارزیابی ارتباط متغیرهای اسمی به کار می‌رود. این آزمون تنها راه حل موجود برای آزمون ارتباط در مورد متغیرهای مقیاس اسمی با

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

بیش از دو مقوله است، بنابراین کاربرد خیلی بیشتری نسبت به آزمون‌های دیگر دارد. در پژوهش حاضر، چون می‌خواهیم تأثیر هر یک از سئوالات مطرح شده را بر فعالیت‌های عمده اقتصادی (که هر دو از نوع کیفی اسمی می‌باشند) مورد بررسی قرار دهیم از این آزمون استفاده می‌شود.

بر اساس مقادیر احتمال سطح معنی داری به دست آمده $(P-Value)$ و مقایسه آن با سطح معنی داری $\alpha = ۰/۰۵$، چنانچه مقدار احتمال سطح معنی داری کمتر از $\alpha = ۰/۰۵$ باشد $(P-Value < \alpha = 0/05)$، فرضیه صفر رد خواهد شد.

جدول۴. آزمون تحلیل واریانس، بر اساس فرضیه ها

شماره فرضیه فرعی	آماره آزمون **(F)**	احتمال سطح معنی داری **(P-Value)**	نتیجه رد یا قبول فرضیه
۱	۱/۷۶۸	۰/۰۰۴	اعمال تحریم‌های بین‌المللی علیه کشورمان بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.
۲	۱/۹۳۱	۰/۰۰۱	برگشت چک‌های مشتریان و همکاران بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.
۳	۱/۴۳۲	۰/۰۵۲	بی تعهدی شرکت‌ها و موسسات دولتی به پرداخت به موقع بدهی خود به پیمانکاران بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت ندارد.
۴	۱/۵۸۲	۰/۰۱۷	بی‌ثباتی در قیمت مواد اولیه بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.
۵	۱/۵۱۷	۰/۰۲۸	بی ثباتی قوانین و مقررات مربوط به تولید و سرمایه‌گذاری بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.
۶	۱/۰۵۲	۰/۳۹۲	تثبیت نرخ ارز با وجود تورم در داخل و ثبات قیمت‌ها در بازارهای هدف بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت ندارد.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

شماره فرضیه فرعی	آماره آزمون(F)	احتمال سطح معنی داری(P-Value)	نتیجه رد یا قبول فرضیه
۷	۱/۷۵۹	۰/۰۰۴	تعرفه پایین کالاهای وارداتی و رقابت غیرمنصفانه محصولات رقیب خارجی در بازار بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.
۸	۱/۸۸۷	۰/۰۰۲	تمایل مردم به خرید کالاهای خارجی و تقاضای کم برای محصولات ایرانی مشابه بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.
۹	۱/۱۸۶	۰/۲۱۳	تولید کالاهای غیر استاندارد، تقلبی و عرضه نسبتا بدون محدودیت آن به بازار بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت ندارد.
۱۰	۱/۴۷۰	۰/۰۳۸	زیاد بودن تعطیلات رسمی بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.
۱۱	۰/۸۳۶	۰/۷۵۲	ضعف بازار سرمایه در تأمین‌مالی تولید و نرخ بالای تأمین سرمایه از بازار غیر رسمی بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت ندارد.
۱۲	۱/۷۲۹	۰/۰۰۸	ضعف دادسراها در رسیدگی مؤثر به شکایت‌ها و اجبار طرف‌های قرارداد به انجام تعهدات بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.
۱۳	۱/۰۴۹	۰/۳۹۷	ضعف زیر ساخت‌های تأمین برق بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت ندارد.
۱۴	۲/۲۲۲	۰/۰۰	ضعف زیر ساخت‌های حمل و نقل بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.
۱۵	۱/۶۷۶	۰/۰۰۹	ضعف نظام توزیع و مشکلات رساندن محصول به دست مصرف کننده بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.
۱۶	۱/۶۸۰	۰/۰۰۸	عرضه کالاهای خارجی قاچاق در بازار داخلی بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

شماره فرضیه فرعی	آماره آزمون(F)	احتمال سطح معنی داری(P-Value)	نتیجه رد یا قبول فرضیه
۱۷	۱/۴۵۳	۰/۰۴۳	فقدان دسترسی به فناوری مورد نیاز بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.
۱۸	۱/۴۸۶	۰/۰۳۵	قیمت‌گذاری غیر منطقی محصولات تولیدی توسط دولت و نهادهای حکومتی بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.
۱۹	۱/۴۵۲	۰/۰۳۸	کمبود نیروی انسانی ماهر و آموزش دیده بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.
۲۰	۱/۰۳۰	۰/۴۲۸	محدودیت قانون کار در تعدیل و جابجایی نیروی کار بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت ندارد.
۲۱	۱/۰۸۱	۰/۳۴۷	مشکل دریافت تسهیلات از بانک‌ها بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت ندارد.
۲۲	۱/۳۱۵	۰/۱۰۵	موانع تعرفه‌ای صادرات محصولات و واردات مواد اولیه بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت ندارد.
۲۳	۱/۴۴۵	۰/۰۴۶	نرخ بالای بیمه اجباری نیروی انسانی بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.
۲۴	۱/۷۱۸	۰/۰۰۶	وجود مفاسد اقتصادی در دستگاه‌های حکومتی بر فعالیت‌های عمده اقتصادی تأثیر متفاوت دارد.

ماخذ: نتایج تحقیق

در مرحله بعد از هر فعال اقتصادی خواسته شده است که وضعیت فعالیت اقتصادی خود را بر اساس مشکلات متعارف تولیدکنندگان که به آن اشاره شد امتیازدهی کند بدین صورت که به

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

موردی که برای فعالیت وی مشکل چندانی ایجاد نکرده، نمره ۱ و موردی که اداره فعالیت مذکور را تقریبا غیرممکن کرده است، نمره ۱۰ را اختصاص دهد.

میانگین و انحراف معیار هر فعالیت بر اساس مشکلات اشاره شده در فرضیه‌ها آورده شده است.

جدول۵. میانگین و انحراف معیار امتیاز هر فعالیت بر اساس مشکلات متعارف تولید کنندگان

نام فعالیت	میانگین	انحراف معیار	رتبه
استخراج کانی‌های فلزی	۱۸۸/۳	۴۴/۸	۱
تولید محصولات فلزی ساخته شده به جز ماشین آلات و تجهیزات	۱۵۵	۴۱/۹	۲
تولید فلزات پایه	۱۴۹/۸	۱۳/۳	۳
عمده فروشی به جز وسایل نقلیه موتوری و موتور سیکلت	۱۴۴/۵	۱۷/۱	۴
ساخت بنا	۱۴۲	۳۸/۷	۵
فعالیت‌های خدمات پشتیبانی استخراج معدن	۱۳۹/۶	۱۵	۶
فعالیت‌های خدمات مالی به جز تأمین وجوه بیمه و بازنشستگی	۱۳۹/۱	۳۸/۸	۷
انبارداری و فعالیت‌های پشتیبانی حمل و نقل	۱۳۹	۱۸/۸	۸
تولید ماشین آلات و تجهیزات	۱۳۷/۵	۳۵/۹	۹
تعمیر رایانه و کالاهای شخصی و خانگی	۱۳۷/۴	۱۸/۷	۱۰
تولید فرآورده‌های غذایی	۱۳۷	۲۱/۲	۱۱
تولید منسوجات	۱۳۷	۲۵/۵	۱۲
فعالیت‌های انتشاراتی	۱۳۶/۸	۱۷	۱۳
تولید فرآورده‌های لاستیکی و پلاستیکی	۱۳۵/۵	۱۱/۸	۱۴
استخراج سایر معادن	۱۳۵	۹/۵	۱۵
تولید انواع آشامیدنی	۱۳۲/۲	۱۱/۸	۱۶
تولید مواد شیمیایی و فرآورده‌های شیمیایی	۱۳۲	۹/۸	۱۷
ساخت محصولات رایانه‌ای، الکترونیکی و نوری	۱۳۱/۶	۱۵/۷	۱۸
تولید داروها و فرآورده‌های دارویی شیمیایی و گیاهی	۱۳۱/۱	۹/۵	۱۹
تبلیغات	۱۳۰/۱	۲۹/۳	۲۰

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

نام فعالیت	میانگین	انحراف معیار	رتبه
ماهیگیری و آبزی‌پروری	۱۲۹/۲	۱۹/۹	۲۱
فعالیت‌های کشت و صنعت	۱۲۹	۱۷/۹	۲۲
تولید پوشاک	۱۲۸	۱۰/۸	۲۳
آموزش	۱۲۸	۱۳/۸	۲۴
تولید مبلمان	۱۲۸	۲۹/۹	۲۵
فعالیت‌های مراقبتی در منزل	۱۲۷/۸	۱۵/۴	۲۶
خدمات آژانس‌های مسافرتی	۱۲۷/۴	۲۳/۶	۲۷
تولید محصولات کشاورزی و دامی	۱۲۷	۳۱/۲	۲۸
تولید کک و فرآورده‌های حاصل از پالایش نفت	۱۲۷	۳۳/۵	۲۹
برنامه نویسی ، مشاوره و فعالیت‌های مربوط به رایانه	۱۲۵/۲	۱۸/۳	۳۰
چاپ و تکثیر رسانه‌های ضبط شده	۱۲۴/۳	۳۵/۹	۳۱
خرده فروشی به جز وسایل نقلیه موتوری و موتور سیکلت	۱۲۴/۲	۲۸/۷	۳۲
فعالیت‌های دامپزشکی	۱۲۲/۵	۱۳/۳	۳۳
فعالیت‌های خدماتی مربوط به غذا و آشامیدنی	۱۲۰/۸	۲۰	۳۴
فعالیت‌های معماری و مهندسی، تحلیل و آزمایش فنی	۱۲۰/۵	۴۲	۳۵
فعالیت‌های خلاق ، هنر و سرگرمی	۱۲۰/۳	۲۱	۳۶
تأمین برق ،گاز، بخار و تهویه هوا	۱۱۹/۷	۵۱/۱	۳۷
تولید سایر فرآورده‌های معدنی غیرفلزی	۱۱۹/۶	۴/۶	۳۸
تولید تجهیزات برقی	۱۱۸/۲	۳۳/۹	۳۹
فعالیت‌های حقوقی و حسابداری	۱۱۸	۳۴/۸	۴۰
فعالیت‌های ورزشی، تفریحی و سرگرمی	۱۱۶/۶	۲۵	۴۱
فعالیت‌های جنبی خدمات مالی و فعالیت‌های بیمه	۱۱۳	۳۷	۴۲
فعالیت‌های جمع آوری، تصفیه و دفع پسماند؛ بازیافت مواد	۱۱۲/۵	۲۸	۴۳

ماخذ: نتایج تحقیق

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

با توجه به جدول(۵)، فعالیت‌های استخراج کانی‌های فلزی ، تولید محصولات فلزی ساخته شده به جز ماشین آلات و تجهیزات و تولید فلزات پایه به ترتیب بیشترین میانگین را بر اساس مشکلات متعارف تولید کنندگان و فعالیت‌های جمع آوری، تصفیه و دفع پسماند؛ بازیافت مواد، فعالیت‌های جنبی خدمات مالی و فعالیت‌های بیمه و فعالیت‌های ورزشی، تفریحی و سرگرمی نیز به ترتیب کمترین میانگین را بر اساس مشکلات متعارف تولید کنندگان دریافت نموده‌اند.

همچنین هر فعال اقتصادی عملکرد سازمان‌ها و نهادهای زیر را در اجرای وظایف قانونی‌شان در حمایت از تولیدکنندگان ایرانی ارزیابی نموده است. هر چه امتیاز داده شده به ۱۰ نزدیک‌تر بوده به معنی بهتر بودن عملکرد دستگاه مربوطه از نظر فعال اقتصادی بوده است. میانگین، انحراف معیار و ضریب تغییرات هر دستگاه در جدول (۶) آورده شده است.

جدول۶. ارزیابی عملکرد سازمان‌ها و نهادها در اجرای وظایف قانونی‌شان در حمایت از تولید کنندگان ایرانی بر اساس میانگین و ضریب تغییراتشان

نام دستگاه	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات	رتبه
اتاق بازرگانی استان اصفهان	۶/۶	۲/۴	۳۷٪	۱
وزارت بازرگانی	۵/۵	۲/۱	۳۹٪	۲
وزارت صنایع و معادن	۵/۵	۲/۳	۴۲٪	۳
اداره استاندارد	۵/۵	۲/۶	۴۷٪	۴
وزارت جهاد کشاورزی	۵/۴	۲/۴	۴۵٪	۵
اداره ثبت شرکت ها	۵/۴	۲/۵	۴۶٪	۶
اداره برق	۵/۳	۲/۲	۴۱٪	۷
بانک‌های دولتی	۵/۲	۲	۳۸٪	۸
بانک‌های خصوصی	۵/۲	۲/۲	۴۲٪	۹
اداره نظارت بر غذا و دارو	۵/۲	۲/۳	۵۱٪	۱۰
اداره کار	۵/۱	۲	۴۰٪	۱۱
بیمه‌های تجاری	۵/۱	۲/۴	۴۶٪	۱۲
سازمان تأمین اجتماعی	۵/۱	۲/۵	۴۹٪	۱۳
شهرداری ها	۵	۲/۲	۴۵٪	۱۴
کلانتری ها	۵	۲/۴	۴۹٪	۱۵

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

نام دستگاه	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات	رتبه
گمرک	۵	۲/۶	۵۲٪	۱۶
سازمان حفاظت محیط‌زیست	۴/۸	۲/۵	۵۳٪	۱۷
سازمان امور مالیاتی	۴/۷	۲/۴	۵۱٪	۱۸
سازمان تعزیرات حکومتی	۳/۸	۲/۵	۶۶٪	۱۹
دادسراها	۳/۸	۲/۵	۶۷٪	۲۰

ماخذ: نتایج تحقیق

با توجه به جدول(۶)، اتاق بازرگانی استان اصفهان و وزارت بازرگانی بیشترین میانگین نمره (به ترتیب ۶/۶ و ۵/۵) و کمترین ضریب تغییرات (به ترتیب ۳۷ و ۳۹درصد) را از کل نهادهای ذکر شده به خود اختصاص داده که به ترتیب در رتبه اول و دوم قرار می‌گیرند.

همان طور که پیشتر اشاره شد، در گام بعدی از طریق مصاحبه با خبرگان بخش‌های مختلف اقتصادی استان تلاش شده است جنبه کیفی مشکلات نیز احصا شوند. علل استفاده از روش مصاحبه در قسمت دوم تحقیق عبارت است از:

- نیاز به کسب نظرات خبرگان در یک فرآیند تعاملی و گفتگوی دوطرفه
- عدم تمایل مصاحبه شوندگان به نگارش نظرات و تمایل بیشتر به شفاهی بودن ارائه نظرات
- صرفه جویی در زمان دریافت نظرات از خبرگان با توجه به ضیق وقت ایشان
- دستیابی به نظرات خبرگان در یک فضای بازتر و گسترده‌تر نسبت به مرز موضوع اصلی و کشف عوامل جنبی

از آنجا که در روش تحقیق برپایه مصاحبه عمیق کیفیت مصاحبه شوندگان برتعداد مصاحبه شوندگان ارجحیت دارد، افراد صاحب‌نظر در هریک از حوزه‌های فعالیت اقتصادی استان با مشورت اتاق بازرگانی استان اصفهان شناسایی و با دعوت از ایشان نسبت به اخذ نظرات کارشناسی اقدام شده است. فایل‌های صوتی ضبط شده از هریک از مصاحبه‌ها چندین بار مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و نکات و نتایج آن در یک گروه تخصصی مورد ارزیابی قرار گرفته است. به‌طور کلی مراحل زیر در انجام مصاحبه‌ها رعایت شده است:

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

- انتخاب لیست اولیه از فعالین اقتصادی استان
- مشورت با اتاق بازرگانی و محدودسازی لیست
- اطلاع رسانی به خبرگان و انجام هماهنگی‌های لازم در جهت کسب موافقت
- تهیه لیست نهایی و زمانبندی انجام مصاحبه ها
- انجام مصاحبه ها
- پیاده سازی مصاحبه‌ها و گرفتن تأییدیه از مصاحبه شوندگان
- تجزیه و تحلیل مصاحبه‌ها و استخراج نکات اصلی

به منظور هماهنگی نتایج قسمت مصاحبه و جمع آوری پرسشنامه‌ها انتخاب خبرگان بر اساس طبقه‌بندی فعالیت‌های اقتصادی در قالب کدهای ISIC و جداول داده- ستانده صورت گرفته است. معیار انتخاب خبرگان علاوه بر سابقه فعالیت، آگاهی از شرایط عمومی اقتصادی استان، سطح مناسب تحصیلات و داشتن یک نگاه آینده نگر به صنعت و رسته فعالیت اقتصادی تخصصی بوده است. مدت زمان هر مصاحبه تقریباً دو ساعت درنظرگرفته شده که بسته به موارد و نظرات تخصصی این زمان گاه تا سه ساعت نیز به درازا کشیده شده است. محل برگزاری مصاحبه‌ها براساس تمایل مصاحبه شوندگان، دانشگاه اصفهان، اتاق بازرگانی اصفهان و یا دفتر و محل کار آنها تعیین گردیده است.

پس از انجام مصاحبه‌ها با پیاده سازی مصاحبه‌ها اقدام به اخذ تأییدیه از مصاحبه شوندگان شده که این مرحله باعث دقیق‌تر شدن نتایج و نظرات آنها شده است. در قسمت نهایی نیز با تشکیل یک گروه متخصص و با ارزیابی نظرات مصاحبه شوندگان نکات کلیدی موردنظر بحث استخراج شده است. فرآیند آماده سازی، انجام مصاحبه‌ها و استخراج نتایج در یک بازه ۹ ماهه در سال ۱۳۹۶ انجام شده است. موضوع فعالیت مصاحبه شوندگان به صورت جدول (۷) بوده است.

جدول۷. لیست مصاحبه‌های انجام شده

مصاحبه	موضوع فعالیت
۱	تولید انواع باتری سواری و کامیونی و صفحات سربی
۲	چاپ و بسته بندی
۳	تولید قطعات تخصصی (تزریق پلاستیک) برای صنعت باتری و لوازم خانگی

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

مصاحبه	موضوع فعالیت
۴	تولید قیر از مواد اولیه وکیوم باتوم
۵	تولید دستگاه‌های ورزشی و واردات دستگاه‌های ورزشی شامل انواع مبل ماساژ، تردمیل و ...
۶	تولید سیمان و کلینکر
۷	ساخت قطعات فلزی مورد مصرف صنایع فولاد، نفت و پتروشیمی
۸	بافت، رنگرزی و چاپ پارچه
۹	داروسازی
۱۰	تولید چادر کالسکه‌ای و مصنوعات چرم مصنوعی
۱۱	تولید تجهیزات دندانپزشکی، یونیت، اتوکلاو و ...
۱۲	تولیدکننده موتورسیکلت و قطعات موتور
۱۳	طراحی و ساخت ماشین آلات و تجهیزات و سازه‌های فلزی مورد مصرف در صنایع دریایی، صنایع فولاد و نفت و گاز
۱۴	پرورش گاو شیری و تلیسه، تولید شیر، کشاورزی
۱۵	پیمانکاری در رشته‌های ساختمان و ابنیه، تاسیسات و تجهیزات و انبوه سازی ساختمان
۱۶	تولید پودر چربی از روغن پالم
۱۷	مدیریت صادرات کالا و خدمات مهندسی
۱۸	ساخت فرآورده‌های نفتی تصفیه شده (تولید پارافین و وازلین)
۱۹	بازرگانی (واردات غلات)
۲۰	تأمین کالا در حوزه نفت و گاز و ساخت قطعات مکانیکی مورد نیاز صنایع
۲۱	انجام خدمات و کلیه فعالیت‌های تجاری مشاوره اجرایی و تولیدی در زمینه صنعت برق و سایر صنایع کشور
۲۲	ارائه ی خدمات مشاوره جهت بهینه سازی مصرف انرژی در سازمان‌ها
۲۳	استخراج معدن شن و ماسه و تولید بتون آماده و قطعات پیش ساخته
۲۴	مشاوره، طراحی و نظارت، انجام مطالعات اقتصادی و امکان سنجی، اجرای طرح‌های EPC در صنعت فولاد و نفت و گاز
۲۵	تولید رزین‌های امولسیونی پایه آب و پلی استر غیر اشباع
۲۶	طراحی، نظارت و اجرا در بخش معماری و ساختمان

ماخذ: نتایج تحقیق

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

جدول۸. فراوانی موانع کسب و کار بر اساس مصاحبه از فعالان اقتصادی

موانع کسب و کار / مصاحبه	۱	۲	۳	٤	٥	٦	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱٤	۱٥	۱٦	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲٤	۲٥	۲٦	جمع	درصد
تسهیلات دهی بانکها	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	۲۳	٪۸۸
حوزه مالیات	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	۱۴	٪۵۴
گمرکات	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	۱۳	٪۵۰
بی ثباتی قوانین و مقررات	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	۱۳	٪۵۰
حوزه تأمین اجتماعی و نرخ‌های بالای بیمه اجباری	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	۱۲	٪۴۶
معضلات صادرات و موانع تعرفه‌ای واردات	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	۱۱	٪۴۲
ضعف زیرساخت‌های حمل و نقل و ...	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	۱۱	٪۴۲
قاچاق، تولید کالا غیر استاندارد و وجود دلال ها	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	۱۰	٪۳۸
بی تعهدی شرکتهای دولتی در پرداخت بدهی ها	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	۱۰	٪۳۸
محدودیت‌های قانون کار	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	۹	٪۳۵
عدم ثبات نرخ ارز	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	۸	٪۳۱
اعمال تحریم‌های بین‌المللی	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	۷	٪۲۷
کمبود نیروی انسانی ماهر	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	۵	٪۱۹
بی ثباتی قیمت مواد اولیه	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	۴	٪۱۵
شرایط حاکم بر قراردادهای پیمانکاری	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	۴	٪۱۵
زیاد بودن تعطیلات رسمی	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	۴	٪۱۵
عدم دسترسی به آمار و اطلاعات در بخشهای مختلف	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	۴	٪۱۵

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

موانع کسب و کار / مصاحبه	۱	۲	۳	٤	٥	٦	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱٤	۱٥	۱٦	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲٤	۲٥	۲٦	جمع	درصد
بزرگ بودن دولت													×								×		×				۳	٪۱۲
ضعف دادسراها در رسیدگی مؤثر به شکایات																					×		×		×		۳	٪۱۲
فقدان دسترسی به فناوری‌های روز												×													×		۲	٪۸
ضعف بازار سرمایه											×														×		۲	٪۸
مفاسد اقتصادی در دستگاه ها																							×			×	۲	٪۸
بروکراسی اداری							×						×														۲	٪۸
بی ثباتی اقتصادی و سیاسی									×		×																۲	٪۸
ضعف نظام توزیع						×																					۱	٪۴
فقدان تشکل‌های صنفی														×													۱	٪۴
قیمت‌گذاری غیر منطقی محصولات تولیدی														×													۱	٪۴

مأخذ: نتایج تحقیق

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

تشریح مشکلات در بخش‌های مختلف بر اساس میزان فراوانی به‌دست آمده

در مطالعه انجام شده و از بین ۲۶ شرکت مورد بررسی در بخش‌های مختلف اقتصادی، مشکل تسهیلات‌دهی بانک‌ها، مشکلات موجود در حوزه مالیات، بی ثباتی قوانین و مقررات مربوط به تولید و سرمایه‌گذاری و عدم به‌روزرسانی قوانین حاکم بر دستگاه‌ها و ادارات تابعه و نهایتاً وضعیت نامناسب گمرکات در مبادی وارداتی و صادراتی به ترتیب با ۸۸، ۵۴، ۵۰ و ۵۰درصد دارای بیشترین فراوانی بوده‌اند.

از این‌رو در حدود ۸۸درصد فعالان اقتصادی مشکلات در حوزه بانک‌ها را مطرح نموده که در این بین بدون در نظر گرفتن مشکلات پیش آمده به سبب تحریم‌های اقتصادی و تحریم مستقیم بانک‌ها که تأثیر مستقیم بر نحوه گشایش اعتبارات اسنادی و بالا بردن ریسک انتقال پول و هزینه‌های مبادله را داشته، نرخ بهره‌های بانکی بالا و طولانی بودن فرایند دریافت تسهیلات به عنوان مهمترین چالش در روند اخذ تسهیلات عنوان شده است. سایر چالش‌های پیش‌رو شامل عقب بودن از سیستم‌های نوین بانکداری روز دنیا، عدم دسترسی و اطلاع رسانی در خصوص بخشنامه‌ها و دستورالعمل‌های موجود از نظر محاسبات و تعاریف در سیستم بانکداری داخلی به فعالان اقتصادی، دشواری تشکیل پرونده با درخواست اسناد و مدارک بیش از اندازه و درخواست گردش حساب و وثایق سنگین در بدو همکاری با بانک می‌باشد.

نزدیک ۵۴درصد از فعالان اقتصادی به مشکلات موجود در ارتباط با سازمان امور مالیاتی و مسایل مالیاتی به عنوان مانعی در کسب و کار خود اشاره نمودند که در این بین سلیقه‌ای عمل نمودن حوزه‌های مالیاتی در تفسیر قوانین و عدم تصمیم گیری عادلانه در بحث تشخیص مالیات، عدم برخورد مناسب اداره مالیات با شرکت‌های دارای شفافیت مالی، عدم بخشودگی جریمه عدم پرداخت به موقع مالیات با توجه به صراحت قانون در استان اصفهان، اجحاف در حق بسیاری از فعالان اقتصادی به دلیل پایلوت بودن بخش مالیاتی اصفهان نسبت به کل کشور بیشترین سهم را دارا بوده و به‌طور کلی بی‌عدالتی در این حوزه را به عنوان مانعی بزرگ ارزیابی نمودند. در حوزه

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

مالیات بر ارزش افزوده نیز به اطلاع رسانی ضعیف در بخش مالیات بر ارزش افزوده و ضرورت آموزش‌های اولیه پیش از اجرای فرآیندها، ایجاد مشکل برای شرکت‌ها به دلیل پرداخت پیش از موعد و جریمه در صورت عدم پرداخت در بخش مالیاتی بالاخص مالیات بر ارزش افزوده و پروسه طولانی مدت، هزینه بر و طاقت فرسا در عودت مالیات بر ارزش افزوده پرداختی توسط صادر کنندگان اشاره نمودند.

بالغ بر ۵۰درصد از مصاحبه شوندگان به بی‌ثباتی قوانین و مقررات مربوط به تولید و سرمایه‌گذاری و عدم بروزرسانی قوانین حاکم بر دستگاه‌ها و ادارات تابعه اشاره نمودند که از مهمترین آنها می توان به وضع قوانین و ساز و کارهای موجود بر اساس سیستم دولتی و عدم تناسب قوانین موجود برای فعالیت‌های بخش خصوصی، نیاز به اصلاح ضوابط قانونی و تطبیق با شرایط روز، عدم اجرای صحیح قوانین و بدون دخالت سلیقه توسط عوامل اجرایی قانون، عدم پاسخگویی در سازمان‌ها و ادارات و رسیدگی به شکایات و ایجاد قانون در صورت بروز خسارات وارده به ارباب رجوع، نیاز به آموزش قوانین مالیاتی، بیمه، اقتصادی و ... از سطوح پایه و آشنایی فعالان اقتصادی با قوانین، عدم تفهیم درست و کامل قانون به فعالان اقتصادی، بی‌ثباتی قوانین و مقررات مربوط به بخش تولید و دشواری سرمایه‌گذاری برای بخش خصوصی و عدم وضع صحیح قوانین در بخش‌های مختلف شامل گمرکات، مالیات، استاندارد و بازرسی و وجود راه‌های فرار اشاره نمود.

بالغ بر ۵۰درصد از مصاحبه شوندگان به وضعیت نامناسب گمرکات در مبادی وارداتی و صادراتی به عنوان مانعی در کسب و کار خود اشاره نمودند که در این بین طولانی بودن مدت زمان ترخیص کالا دارای بیشترین فراوانی بوده است. سایر چالش‌های پیش‌رو شامل کند شدن سیستم ترخیص گمرک با راه اندازی سیستم جدید کارشناسان مجازی، عدم کارشناسی صحیح روی قیمت‌های اظهار شده در گمرک، عدم محاسبه صحیح تعرفه‌های وارداتی و مطالعه کارشناسی در تعیین تعرفه‌های گمرکی، بالا بودن هزینه‌های ترخیص و بازرسی، ضبط کالاهای وارداتی درهنگام حمل کالا و توزیع در نقاط مختلف کشور به عنوان کالای قاچاق توسط نیروی

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

انتظامی علی‌رغم ترخیص قانونی و وجود برگ سبز گمرکی، عدم قائل شدن تفاوت از نظر قوانین گمرکی بین تولید کننده و بازرگان و بالا بودن حاشیه سود بازرگانان از تولیدکنندگان و ضعف گمرک و عدم اهمیت موضوع زمان برای پرسنل گمرک اصفهان می‌باشد. همچنین به وضعیت نامناسب گمرکات در بخش مبادی صادراتی به دلیل تفکر فرهنگی غلط، دشواری اخذ مجوز و تأییدیه‌های بین‌المللی جهت صادرات و عدم همکاری گمرکات اشاره نمودند.

نزدیک به ۴۶درصد از فعالان اقتصادی مورد بررسی به نرخ بالای بیمه اجباری نیروی انسانی به عنوان مانعی در کسب و کار خود اشاره نمودند. همچنین ارائه خدمات بهتر و کامل‌تر توسط تأمین اجتماعی با توجه به اخذ ۳۰ ٪ درآمد هر فرد، تلقی از بیمه تکمیلی به عنوان یک هزینه اضافی تحمیل شده به کارفرما، اخذ بیمه‌های نامتعارف توسط تأمین اجتماعی (هزینه‌های بیمه کرایه‌های حمل و نقل و ...)، معضل سه‌درصد بیمه بیکاری، هزینه‌های بالای پرداختی به بازنشستگان به غیر از سنوات (شامل ۸ ٪هزینه سختی کار و زیان و مستمری) و عدم بخشودگی از طرف سازمان تأمین اجتماعی علیرغم شفافیت‌های مالی از دیگر نکات اشاره شده در این بخش بود.

بالغ بر ۴۲درصد از فعالان اقتصادی مورد بررسی موانع تعرفه‌ای صادرات و واردات مواد اولیه و محصولات و مشکلات موجود در بازگانی خارجی را به عنوان یکی از موانع پیش‌روی تولید و کسب و کار خود اشاره نمودند. از نکات اشاره شده در این بخش عدم حمایت از تولیدکنندگان داخلی با وضع تعرفه‌های پایین گمرکی، عدم تعمیم ممنوعیت واردات یک ماده اولیه به کل صنعت، عدم حمایت از تولیدکنندگان محصولات خاص با ارزش افزوده بالا و توجیه اقتصادی و مورد نیاز کشور با وضع تعرفه‌های مناسب و بالاتر بودن تعرفه واردات قطعات از دستگاه کامل به دلیل ضعف قانونی موجود می‌باشد. همچنین فعالان اقتصادی به محدودیت در صادرات اقلامی که دارای ارزش افزوده بیشتری هستند (صنعت سیمان)، رقابت نامتوازن شرکت‌های داخلی با شرکت‌های خارجی در بخش صادرات به دلیل هزینه‌های بالای تأمین‌مالی، عدم دسترسی جامع به آمار و اطلاعات در خصوص بخش‌های مختلف اقتصادی کشورهای مختلف، عدم عضویت ایران در پیمان‌های منطقه‌ای و سخت شدن فضای رقابت در بخش صادرات، تقویت بخش صادرات

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

خدمات مهندسی، دشواری اخذ مجوز جهت صادرات و عدم همکاری گمرکات و عدم توازن بین مصرف داخلی و ظرفیت‌های تولیدی در برخی از بخش‌های اقتصادی و نیاز به بسترسازی جهت صادرات اشاره نمودند. در این بین یکی از مصاحبه شوندگان که به‌طور تخصصی در زمینه مدیریت صادرات کالا و خدمات مهندسی فعالیت داشته، نیاز به ایجاد صنایع تبدیلی و تولید کالاهایی با ارزش افزوده بالا در بخش صادرات، تولید صادراتی بر پایه نیاز بازارهای بین‌المللی و اصلاح نگرش بومی سازی در تولیدات محصولات صادراتی، تکمیل اطلاعات واحدهای تولیدی در بخش صادرات، اجبار و اعطای مجوزهای لازم و قانونی به صنایع تبدیلی در بخش کشاورزی به منظور تسهیل صادرات، اتصال به شبکه‌های بانکی بین‌المللی به منظور راه اندازی فروشگاه‌های آنلاین بین‌المللی جهت صادرات و ایجاد سامانه یکپارچه در بخش معرفی محصولات صادراتی را به عنوان نیازهای اولیه این بخش برشمرد و تحقق آنرا موجب تقویت صادرات در بخش‌های مختلف اقتصادی دانست.

بالغ بر ۴۲درصد از مصاحبه شوندگان به ضعف زیر ساخت‌های موجود در ارتباطات، تأمین برق، حمل و نقل، آب شرب و ... اشاره نمودند که ضعف زیرساخت‌ها در بخش حمل و نقل دارای بیشترین فراوانی بوده است. همچنین عدم ایجاد زیرساخت‌ها به‌صورت کامل در شهرک‌های صنعتی، کمبود و شور بودن آب شهرک‌های صنعتی ایجاد زیرساخت‌های حمل و نقل و شبکه ریلی برای شهرک‌های صنعتی (جهت جابه جایی پرسنل و کالا) ایجاد قطارهای سریع السیر بین شهری و تقویت زیرساخت‌های ارتباطی به منظور بهره مندی از فضای مجازی و برگزاری جلسات به‌صورت غیرحضوری از دیگر نکات اشاره شده در این بخش بود. به‌طور خاص نیز در صنعت سیمان یکی از معضلات پیش‌روی عدم تأمین گاز در برخی از ماه‌های سال و افزایش شدید هزینه‌های تولید و گرانتر بودن سوخت‌های جایگزین (مازوت) و تأثیرات مخرب بر محیط‌زیست اشاره نمود. همچنین در بخش ساختمان نیز ضعف زیرساخت‌های برق در زمان احداث پروژه‌های ساختمانی و تحمیل هزینه‌های گزاف بابت تأمین برق مورد نیاز و صدور پروانه‌های ساختمانی بدون محاسبه زیرساخت‌های منطقه و عدم نیازسنجی مناسب عنوان شد.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

نزدیک به ۳۸درصد از فعالان اقتصادی مورد بررسی به تولید کالاهای غیراستاندارد و تقلبی، وجود تولیدکنندگان زیر پله‌ای و همچنین عرضه کالاهای خارجی قاچاق در بازار داخلی به عنوان یکی از موانع پیش‌روی تولید و کسب و کار خود اشاره نمودند. از نکات اشاره شده در این بخش تأثیر تولید کالاهای غیر استاندارد بر بازار فروش، تأثیر سوء دلال‌ها در بی ثباتی قیمت‌ها و برهم زدن نظم بازار، عدم رعایت استاندارد توسط برخی از شرکت‌ها و عدم حمایت از شرکت‌های تولیدی قدیمی و دارای استاندارد، مزیت رقابتی فعالیت‌های زیرزمینی به دلیل عدم محاسبه نرخ ارزش افزوده و ایجاد مشکل برای تولیدکنندگان رسمی، عدم کنترل بر روی واردات کالای قاچاق و چالش تولیدکنندگان در عرصه رقابت می‌باشند. همچنین صنعت نساجی به عنوان یکی از بزرگترین بخش‌های آسیب پذیر از این منظر بوده و فعالان اقتصادی در این بخش به نقش مخرب قاچاق کالا علیرغم کنترل‌های مقطعی و تقویت فعالیت‌های زیرزمینی بدلیل اخذ مالیات بر ارزش افزوده در صنعت نساجی و افزایش هزینه‌های مالی به عهده تولیدکنندگان قانونی اشاره نمودند.

نزدیک به ۳۸درصد از فعالان اقتصادی مورد بررسی، بی تعهدی شرکت‌ها و موسسات دولتی در پرداخت به موقع بدهی خود به پیمانکاران و برگشت چک‌های مشتریان و همکاران را مانع کسب و کار خود معرفی نموده‌اند. طولانی مدت بودن وصول مطالبات در برخی از بخش‌ها بعضاً تا ۶ ماه نیز به طول می‌انجامد. از بین مصاحبه شوندگان صنعت تولید موتورسیکلت و قطعات موتور و تولید مصنوعات چرمی بیشتر از سایرین با معضل چک‌های برگشتی روبرو بودند. شرکت‌هایی که بیشتر با بخش دولتی تعامل داشتند فاقد مطالبات سوخت شده بوده و بیشتر از طولانی بودن زمان وصول مطالبات خود نگران بودند.

دهمین مانع کسب و کار که دارای فراوانی نزدیک به ۳۵درصد بوده است، محدودیت قانون کار در تعدیل و جابجایی نیروی کار و حمایت بیشتر قوانین کار از کارگر نسبت به کارفرما بالاخص در تقابل با کارگران سفارش شده می‌باشد. همچنین در این بخش به عدم تعهد نیروی انسانی، برخورد نامناسب اداره کار در شکایت کارگران، عدم سهولت به‌کارگیری نیروی کار، نیاز به ایجاد شناسنامه کار برای افراد شامل سوابق، توانمندی ها، رضایت کارفرما از پرسنل در راستای بالا بردن بهره‌وری و نیاز به بازنگری اساسی قوانین اداره کار اشاره شده است.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

۳۱درصد از فعالان اقتصادی عدم ثبات نرخ ارز را از موانع کسب و کار خود دانسته و معتقدند رشد و تداوم فعالیت‌های تولیدی در گرو تثبیت نرخ ارز و تک نرخی شدن ارز در بلندمدت خواهد بود.

بالغ بر ۲۷درصد از مصاحبه شوندگان اعمال تحریم‌های بین‌المللی علیه کشورمان را از موانع کسب و کار خود و کند شدن روند رشد اقتصادی در کشور دانسته و اثرات مستقیم آن‌را افزایش هزینه‌های تولید، افزایش هزینه‌های مبادله و انتقال پول و تأثیر در بخش واردات و تأمین ارز بر شمردند.

نزدیک به ۱۹درصد از فعالان اقتصادی مورد بررسی کمبود نیروی انسانی ماهر و آموزش دیده و دشواری دستیابی به نیروهای کارآزموده را از موانع کسب و کار خود دانسته و همچنین به پایین بودن سطح خلاقیت در فارغ التحصیلان جدید علی‌رغم دسترسی به دانش‌های بروزتر و پایین آمدن سطح سرمایه‌های اجتماعی، بهره‌وری پایین نیروی کار حتی در فعالیت‌های مهندسی سطح بالا و عدم یادگیری کار حرفه‌ای در دانشگاه‌ها اشاره نمودند.

بالغ بر ۱۵درصد از مصاحبه شوندگان که در حوزه تحقیق و توسعه و ساخت تجهیزات مربوط به صنایع نفت،گاز و پتروشیمی فعالیت داشته، مشکلات موجود در قراردادهای پیمانکاری و یکطرفه بودن قراردادهای فروش و پیمانکاری در ایران عمدتاً به نفع کارفرمایان دولتی را از موانع کسب و کار خود دانسته و اصلاح فرمت قرارداد در بخش شرایط عمومی و توجه بیشتر به تعهدات کارفرما در قبال پیمانکار و لحاظ نمودن تعدیل قیمت‌ها در پیمان‌ها و توجه به شرایط حاکم در بلندمدت را خواستار شدند.

۱۵درصد از فعالان اقتصادی بی ثباتی در قیمت مواد اولیه و زیاد بودن نوسان قیمت بالاخص در بخش‌های مرتبط با مشتقات نفتی را از موانع کسب و کار خود دانسته‌اند.

بالغ بر ۱۵درصد از مصاحبه شوندگان و عمدتاً شرکت‌هایی که با بازارهای خارجی در ارتباط هستند، زیاد بودن تعطیلات رسمی و تأثیر مستقیم بر روند تولید و عرضه محصولات و همچنین عدم تطابق روزهای تعطیل داخلی با بازارهای خارجی را از موانع کسب و کار خود برشمردند.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

۱۵درصد از فعالان اقتصادی فقدان آمار و اطلاعات و دشواری دسترسی به آن‌را از موانع کسب و کار خود دانسته‌اند. از این‌رو، عدم دسترسی جامع به آمار و اطلاعات در خصوص بخش‌های مختلف اقتصادی کشورهای مختلف، نیاز به تکمیل اطلاعات واحدهای تولیدی در بخش صادرات، ایجاد بانک اطلاعات در خصوص اصالت کدهای اقتصادی و عدم دسترسی و اطلاع رسانی در خصوص بخشنامه‌ها و دستورالعمل‌های موجود از نظر محاسبات و تعاریف در سیستم بانکداری داخلی به فعالان اقتصادی از سوی ایشان مطرح گردید.

نزدیک به ۱۲درصد از فعالان اقتصادی مورد بررسی، بزرگ بودن بخش دولتی و عدم حمایت از بخش خصوصی را از موانع کسب و کار خود دانسته و در این راستا به وجود شرکت‌های شبه دولتی و خصولتی‌ها به عنوان رقبای بد در بازار و مشکل شرکت‌های خصولتی در فضای رقابت اشاره نموده و خواستار کوچک شدن اندازه بخش دولتی به عنوان بزرگترین رقیب بخش خصوصی و ایجاد زمینه برای فعالیت بخش خصوصی می‌باشند.

بالغ بر ۱۵درصد از مصاحبه شوندگان ضعف دادسراها در رسیدگی مؤثر به شکایت‌ها و اجبار طرف‌های قرارداد به انجام تعهدات و زمان‌بر بودن پرونده‌های ارجاع شده به دادسرا و درگیر شدن مدیران شرکت در موارد کم اهمیت را مطرح نمودند.

بالغ بر ۸درصد از مصاحبه شوندگان شامل دو شرکت فعال در بخش ساخت منسوجات و ساخت مواد و محصولات شیمیایی، فقدان دسترسی به فناوری مورد نیاز و هزینه‌های زیاد و دشواری دستیابی به تکنولوژی روز را از موانع کسب و کار خود معرفی نمودند.

بالغ بر ۸درصد از مصاحبه شوندگان شامل دو شرکت فعال در صنعت سیمان و ساخت مواد و محصولات شیمیایی، ضعف بازار سرمایه در تأمین‌مالی تولید و نرخ بالای تأمین سرمایه از بازار غیررسمی را به عنوان مانع کسب و کار خود مطرح نمودند.

۸درصد از فعالان اقتصادی مورد بررسی شامل دو شرکت فعال در بخش ساختمان و ساخت مواد و محصولات شیمیایی، وجود مفاسد اقتصادی در دستگاه‌های حکومتی بالاخص در شهرداری‌ها را به عنوان مانع کسب و کار خود مطرح نمودند.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

۸درصد از فعالان اقتصادی مورد بررسی شامل دو شرکت فعال در بخش ساخت محصولات از لاستیک و پلاستیک مشکلات بروکراسی‌های اداری برای ثبت شرکت، افتتاح حساب بانکی، اخذ مجوزها و به‌طور کلی راه اندازی کسب و کار و ایجاد هزینه‌های مازاد برای تولیدکننده به دلیل بروکراسی اداری و کاغذ بازی و فعالیت‌های کارمند محور بجای فرآیند محور را به عنوان مانع کسب و کار خود مطرح نمودند.

۸درصد از فعالان اقتصادی مورد بررسی شامل دو شرکت فعال در بخش داروسازی و ساخت تجهیزات پزشکی به تأثیر زیاد ناپایداری و بی ثباتی اقتصادی و سیاسی در کشور و اهمیت برنامه‌ریزی و ثبات اقتصادی در بلندمدت برای تولید کنندگان را به عنوان موانع کسب و کار خود مطرح نمودند.

یکی از فعالان اقتصادی در بخش تولید فرآورده‌های حاصل از تصفیه نفت، ضعف نظام توزیع و همچنین عدم عرضه مواد اولیه توسط پالایشگاه‌ها متناسب با نیاز تولیدکنندگان داخلی که بعضاً از طریق رانت به شرکت خاص وابسته به خودشان عرضه می‌شود را مانع کسب و کار خود می‌دانست.

یکی از فعالان اقتصادی در بخش کشاورزی و تولید شیر به عدم نفوذ و اثر گذاری تشکل‌های دامپروری و نقش واسطه‌ای تشکل‌ها و تعاونی‌ها و مشکلات ایجاد شده آن اشاره نمود.

یکی از فعالان اقتصادی در بخش کشاورزی و تولید شیر، قیمت‌گذاری غیر منطقی محصولات تولیدی توسط دولت و نهادهای حکومتی را به عنوان مانع کسب و کار خود مطرح نمودند. از این‌رو، وجود انحصار در تقاضا و رقابت در عرضه در این صنعت، عدم توازن و هماهنگی بین نرخ رشد شیرخام و محصولات لبنی و ایجاد توازن بین قیمت نهاده‌ها و ماده خشک مصرفی دام نسبت به قیمت فروش شیر به منظور بهبود شاخص پایداری صنعت شیر از مشکلات موجود این صنعت در کشور می‌باشد.

۵. جمع بندی و پیشنهادها

در پژوهش حاضر با جمع‌آوری اطلاعات و نظرات خبرگان و فعالان بخش‌های مختلف اقتصادی استان اصفهان و به منظور ارزیابی فضای کسب و کار در فعالیت‌های عمده اقتصادی و پس از مصاحبه با مدیران ۲۶ فعالیت عمده اقتصادی استان اصفهان و ارزیابی‌های صورت گرفته، مشخص

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

شد مشکل تسهیلات دهی بانک‌ها، مشکلات موجود در حوزه مالیات، بی ثباتی قوانین و مقررات مربوط به تولید و سرمایه‌گذاری و عدم بروزرسانی قوانین حاکم بر دستگاه‌ها و ادارات تابعه و نهایتاً وضعیت نامناسب گمرکات در مبادی وارداتی و صادراتی دارای بیشترین فراوانی بوده‌اند. همچنین از سایر موانع کسب و کار که در بین ۳۰ تا ۵۰درصد از مصاحبه شوندگان به‌صورت مشترک مطرح شد می‌توان به نرخ بالای بیمه اجباری نیروی انسانی، موانع تعرفه‌ای صادرات و واردات مواد اولیه و محصولات و مشکلات موجود در بازگانی خارجی، ضعف زیر ساخت‌های موجود در ارتباطات، تأمین برق و حمل و نقل، تولید کالاهای غیر استاندارد و تقلبی، وجود تولیدکنندگان زیر پله‌ای و همچنین عرضه کالاهای خارجی قاچاق در بازار داخلی، بی تعهدی شرکت‌ها و موسسات دولتی در پرداخت به موقع بدهی خود به پیمانکاران و برگشت چک‌های مشتریان و همکاران، محدودیت قانون کار در تعدیل و جابجایی نیروی کار و حمایت بیشتر قوانین کار از کارگر نسبت به کارفرما اشاره نمود. در پایان راهکارهای پیشنهادی مرتبط با مشکلات و موانع مطرح شده به‌صورت زیر دسته بندی و ارائه می‌گردد:

در بخش تسهیلات دهی بانک‌ها

۱. هماهنگ سازی نرخ سود وکارمزد تسهیلات وام اعطایی از سوی بانکها و مؤسسات مالی و اعتباری با نرخ بازدهی تولید در ایران.

۲. تأمین اعتبار برای نوسازی و بهره مندی از تکنولوژی‌های روز با نرخ‌های بهره پایین.

۳. توجه بیشتر بانک‌ها به دستورالعمل‌های موجود در اعطای تسهیلات به بنگاه‌های کوچک و متوسط و تشکیل کارگروه‌های رفع موانع تولید.

در حوزه مالیات

۱. ایجاد سامانه بر خط مالیاتی در راستای اجرای صحیح قانون مالیات بر ارزش افزوده و قانون جامع مالیاتی کشور به منظور جلوگیری از فرار مالیاتی و کاهش بوروکراسی‌های زائد اداری در این حوزه.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

۲. جلوگیری از سلیقه‌ای عمل نمودن حوزه‌های مالیاتی در تفسیر قوانین و عدم تصمیم گیری عادلانه در بحث تشخیص مالیاتی با اعمال نظارت‌های سختگیرانه و تلاش در اجرای قوانین موجود.

بی ثباتی قوانین و مقررات مربوط به تولید و سرمایه‌گذاری و عدم بروزرسانی قوانین حاکم بر دستگاه‌ها و ادارات تابعه

۱. بازنگری و به روز نمودن قوانین موجود در بخش‌های مختلف شامل مالیات، نظام ارزش افزوده، اداره کار، استاندارد، بازرسی، بیمه و گمرکات و الزام مسئولین به اجرای صحیح قوانین بدون دخالت سلیقه.

۲. آموزش قوانین مالیاتی، بیمه و ... از سطوح پایه به منظور آشنایی فعالان اقتصادی با قوانین و تفهیم درست و کامل قانون به فعالان اقتصادی قبل از اجرا.

گمرکات

۱. توجه بیشتر به قوانین حاکم در گمرکات کشور به عنوان مبادی ورود و خروج کالا به منظور تسهیل واردات و صادرات کالا.

۲. تلاش در جهت کاهش مدت زمان ترخیص کالا با توجه به راه اندازی سیستم جدید کارشناسان مجازی در گمرک اصفهان.

۳. اصلاح و بازنگری مجدد نظام تعرفه‌ای در راستای حمایت از تولید داخلی که نیازمند نگاه کلان در کل کشور می‌باشد.

سایر موانع کسب و کار مطرح شده و راهکارهای پیشنهادی به شرح ذیل می‌باشد:

برای رفع موانع تعرفه‌ای صادرات و واردات مواد اولیه و محصولات و مشکلات موجود در بازگانی خارجی در اولین گام می‌توان با تکمیل اطلاعات واحدهای تولیدی در بخش صادرات به ایجاد سامانه یکپارچه در بخش معرفی محصولات صادراتی استان پرداخت و همچنین در سطح کلان با وضع تعرفه‌های مناسب نسبت به حمایت از تولیدکنندگان محصولات خاص با ارزش افزوده بالا و توجیه اقتصادی و مورد نیاز کشور اقدام نمود.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

تقویت زیرساخت‌های حمل و نقل و بهره مندی شهرک‌های صنعتی و تسهیل در بهره‌برداری از طرح‌های مربوطه (قطار سریع السیر بین‌شهری) و جذب سرمایه از طریق فاینانس و همچنین تقویت زیرساخت‌های ارتباطی و توجه بیشتر به نیازهای اولیه شهرک‌های صنعتی موجود در استان می‌بایستی مورد توجه بیشتر مسئولین استان قرار گیرد.

از دیگر موانع ذکر شده تولید کالاهای غیر استاندارد و تقلبی، وجود تولیدکنندگان زیر پله‌ای و همچنین عرضه کالاهای خارجی قاچاق در بازار داخلی بوده که در این راستا پیشنهاد می‌گردد با تشکیل کارگروه‌های لازم به منظور شناسایی تولیدکنندگان زیرپله‌ای و برخورد قاطع با آنها، اقدام و جلوگیری و کنترل قاچاق کالا و معدوم نمودن کالای قاچاق به‌صورت جد انجام پذیرد.

در بحث محدودیت قانون کار در تعدیل و جابجایی نیروی کار و حمایت بیشتر قوانین کار از کارگر نسبت به کارفرما که به عنوان یک مانع در کسب و کار فعالان اقتصادی مطرح شده بود که در این راستا، لازم است در سطح کلان و ملی با برنامه‌ریزی و اقدام برای طراحی و تنظیم بسته جامع قوانین مدیریت نظام روابط کار در ایران (اصلاح قانون کار، اصلاح قانون تأمین اجتماعی، اصلاح قانون بیمه بیکاری و ارائه لایحه قانون کار شایسته) به منظور ایجاد شرایط قانونی مطلوب و مقبول برای حمایت از کلیه ذینفعان بازار کار (کارگر، کارفرما و دولت) اقدام نموده و همچنین با ایجاد شناسنامه کار برای افراد شامل سوابق، توانمندی ها، رضایت کارفرما از پرسنل با شناخت کاملتر از نیروی کار معرفی شده به جذب وی اقدام نمود.

راهکارهای پیشنهادی برای سایر موانع کسب و کار ارائه شده که از فراوانی کمتری برخوردار بودند و در سطح کلان و ملی نیازمند توجه و برنامه‌ریزی می‌باشد عبارتند از :

۱. تلاش در جهت توانمندسازی تشکل‌های صنفی.

۲. تسهیل در ورود سرمایه‌گذاری خارجی و اصلاح نظام تعرفه در راستای حمایت از تولیدات داخلی دارای مزیت نسبی.

۳. حمایت از شرکت‌های SME و SPX و ایجاد جوینت ونچر در بین شرکت‌های کوچک و متوسط.

۴. تدوین استراتژی توسعه صنعتی و حرکت به سمت بهره‌گیری از صرفه جویی‌های ناشی از مقیاس و جلوگیری از صدور بی برنامه پروانه‌های تولید.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

۵. فرهنگ‌سازی در راستای خرید محصولات داخلی و اجبار تولیدکنندگان نسبت به تولید کالاهای استاندارد و با کیفیت

۶. عدم تطابق روزهای تعطیل داخلی با بازارهای خارجی و بهره‌مندی از تجربه کشورهای مسلمان همسایه جهت رفع این معضل در کاهش این اختلاف

۷. اعمال کنترل در نحوه توزیع محصولات تولیدی استراتژیک توسط صنایع مادر به‌منظور حمایت از بخش خصوصی و عدم نیاز به تأمین مواد اولیه از خارج از کشور با هزینه‌های بالاتر و جلوگیری از ایجاد رانت برای برخی از بنگاه ها

۸. الزام دولت به عملیاتی سازی الگوی ملی ایجاد پنجره‌های کسب و کار در راستای تسریع و تسهیل در فرآیندهای صدور مجوزهای کسب و کار.

۹. ایجاد نظام جامع اطلاعات بازارکار به منظور پاسخگویی سریع و بر خط نیازمندی‌های اطلاعاتی کارجویان، کارفرمایان، سرمایه‌گذاران، صاحبان کسب و کار و کلیه ذینفعان بازار کار: عدم دسترسی به آمار صحیح و به روز، عدم اطلاع دقیق از وضعیت بازارهای مالی، پولی، سرمایه، بازارکار.

۱۰. برنامه‌ریزی واقدام برای طراحی و اجرای «نقشه جامع آموزش واشتغال» در راستای هماهنگ سازی مطالبات بازارکار با آموزه‌های دانشگاهی با رویکرد برآورد تقاضای نیروی کار در سال‌های آتی به منظور برنامه‌ریزی آموزش‌های رسمی و غیررسمی.

۱۱. الزام نهادهای حاکمیتی به هماهنگ سازی سیاست‌های پولی و مالی و سیاست‌های بازار سرمایه، سیاست‌های کالا و خدمات با سیاست‌های بازار کار.

۱۲. برنامه‌ریزی و اقدام برای طراحی و اجرای الگوی جامع توانمندسازی، اشتغال پذیری و کارآفرینی نیروی کار با هدف تربیت منابع انسانی کارآفرین و تأمین نیازهای منابع انسانی کارآفرینان و صاحبان کسب و کار.

۱۳. برنامه‌ریزی و اقدام برای ایجاد وحدت رویه در سازمان‌های آموزشی در حوزه مهارتی (سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور، دانشگاه جامع علمی، کاربردی و هنرستان‌ها و

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

آموزشکده‌های فنی تحت پوشش وزارت آموزش وپرورش) و بسترسازی مناسب برای ایجاد «سازمان ملی مهارت».

۱۴. مبارزه مجدانه با مفاسد اقتصادی و طراحی و تنظیم الگوی ملی شفافیت اقتصادی در راستای حذف رانت خواری و ویژه خواری درکسب وکارها و امید آفرینی برای کارآفرینان جوان.

۱۵. برنامه‌ریزی و اقدام برای کمک به شناسایی و حمایت از خوشه‌های کسب وکار و بسترسازی برای ایجاد و توسعه شبکه‌های کسب وکار با تأکید بر هلدینگ‌های کسب وکار به منظور افزایش پایایی و مانایی کسب وکارهای کوچک و افزایش توان رقابت پذیری آنها باکسب وکارهای متوسط و بزرگ.

۱۶. عدم مداخله دولت در قیمت‌گذاری کالاها و خدمات به صورت دستوری و پرهیز از قیمت‌گذاری به شیوه ملی (ترجیح قیمت‌گذاری‌های محلی و منطقه‌ای بر قیمت‌گذاری‌های ملی وکشوری).

۱۷. رفع کامل تحریم‌ها و جذب سرمایه‌گذاری خارجی به عنوان یک اقدام در بخش فراملی می‌بایستی صورت پذیرد.

منابع

ابراهیمی سالاری، تقی و نکیسا برزگر(۱۳۹۲)، "بررسی وضعیت کسب و کار ایران با تأکید بر شاخص رقابت پذیری جهانی"، اولین همایش توسعه پایدار با رویکرد بهبود محیط کسب و کار، مشهد، اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی خراسان رضوی.

اشرفی، یکتا و فاطمه فهیمی‌فر(۱۳۹۰)، "بررسی شاخص‌های بهبود فضای کسب و کار با تأکید بر جایگاه ایران"، ماهنامه بررسی مسائل و سیاست‌های اقتصادی، شماره ۱۱، صص ۴۲-۷.

ایرانپور، رعنا و محمد فاضلی(۱۳۹۴)، "نقش عوامل بهبود محیط کسب و کار بر رشد اقتصادی ایران"، *کنگره بین‌المللی مدیریت*، اقتصاد و توسعه کسب و کار، تبریز.

بختیاری، صادق و افسانه شایسته(۱۳۹۱)، "بررسی تأثیر بهبود فضای کسب و کار بر رشد اقتصادی در کشورهای منتخب با تأکید بر ایران"، *فصلنامه علوم اقتصادی*، سال ششم، شماره ۱۹، صص۲۰۴- ۱۷۵.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

بررسی عوامل مؤثر بر سنجش و بهبود فضای کسب وکار در ایران(۱۳۹۰)، *اتاق بازرگانی و صنایع و معادن تهران*.

پاسبان، محمد؛ آذرکسب، اصغر و ابراهیم علی محمدی اصل(۱۳۹۳)، "بررسی وضعیت فضای کسب و کار در استان آذربایجان شرقی و راهکارهای ارتقای آن"، *مدیریت بهره‌وری*، سال هشتم، شماره ۲۹، صص ۱۶۲- ۱۴۳.

خداپرست مشهدی، مهدی؛ سرادارى ترشیزی، احمد؛ حاجیان، علیرضا و حمیدرضا دهقانی فیروزآبادی(۱۳۹۷)، "تأثیر بهبود فضای کسب و کار بر رشد اقتصادی در کشورهای منتخب اسلامی"، *اولین کنفرانس علمی پژوهشی دستاوردهای نوین در مطالعات علوم مدیریت*، حسابداری و اقتصاد ایران، ایلام، موسسه آسو سیستم آرمون.

خلیلی، فرید؛ ایاسه، علی؛ رضایی، بشری و سمیه حیدری(۱۳۹۴)، "فضای کسب و کار در استان کرمانشاه: وضعیت و جایگاه آن در کشور"، *دومین همایش توسعه پایدار با رویکرد بهبود محیط کسب و کار*، مشهد، اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی خراسان رضوی.

دادخواه، هوشنگ؛ واحدی، مجید و بهرام سرمست(۱۳۹۷)، "بررسی میزان بهبود فضای کسب و کار و توسعه کارآفرینی"، *پنجمین همایش بین‌المللی نوآوری*، توسعه و کسب و کار، تهران.

رمضانی، سید مهدی و امین خادم(۱۳۹۴)، "بررسی، پایش و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر فضای کسب و کار استان خراسان جنوبی با استفاده از فرآیند تحلیل سلسله مراتبی(AHP)"، *دومین همایش توسعه پایدار با رویکرد بهبود محیط کسب و کار*، مشهد، اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی خراسان رضوی.

رئیسی نافچی، سمانه(۱۳۹۶)، "بررسی و ارائه مدل موانع موجود در بهبود فضای کسب و کار در ایران"، *اولین کنفرانس بین المللی بهینه سازی سیستم‌ها و مدیریت کسب و کار*، بابل، ایران.

سالاری، ابوذر(۱۳۹۰)، "بررسی تأثیر نظام مالیاتی بر فضای کسب وکار"، *ماهنامه بررسی و سیاست‌های اقتصادی*، شماره ۹ و ۱۰.

سایت خانه کارآفرینان ایران: http://www.karafariny.com

سلاطین، پروانه؛ نصیری، علی و زهرا امیرعباسی(۱۳۹۶)، "تأثیر فضای کسب و کار بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی"، *مجله اقتصادی*، شماره‌های ۵ و ۶، صص ۹۰- ۷۵.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

عارف‌نژاد، محسن و علی شریعت‌نژاد (۱۳۹۷)، "تبیین و ارائه راهکارهای بهبود فضای کسب و کار در بخش خدمات"، *کنفرانس ملی مطالعات نوین اقتصاد*، مدیریت و حسابداری در ایران، کرج ، دانشگاه جامع علمی کاربردی سازمان همیاری شهرداری ها.

قودجانی، اصلان و احمد میدری(۱۳۸۷)، *سنجش و بهبود محیط کسب وکار*، تهران، سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی.

مکیان، سید نظام الدین؛ امامی میبدی، مهدی؛ عشرتی، سمانه و زهره احمدی(۱۳۹۲)، "فضای کسب و کار، راهبرد رشد؛ مقایسه کشورهای اسلامی منطقه منا و سازمان توسعه و همکاری‌های اقتصادی". *فصلنامه علمی پژوهشی*، پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی، سال سوم، شماره ۱۱، صص ۸۴-۷۵.

مومنی راد، اکبر؛ علی آبادی، خدیجه؛ فردانش، هاشم و ناصر مزینی(۱۳۹۲)، "تحلیل محتوای کیفی در آیین پژوهش: ماهیت، مراحل و اعتبار نتایج"، *فصلنامه اندازه‌گیری تربیتی*، شماره ۱۴، سال چهارم، صص ۲۲۲- ۱۸۷.

مهدوی شهری، زهرا السادات؛ کریمی، عباس و علی توکلی گلپایگانی(۱۳۹۲)، "بررسی و تحلیل دومین شاخص تسهیل فضای کسب و کار ایران بر اساس گزارش‌های بانک جهانی(۲۰۱۰ تا ۲۰۱۳)". *فصلنامه مهارت آموزی*، صص ۵۵- ۴۱.

مهربانی، فاطمه؛ عبداللهی، فرشته و مهدی بصیرت (۱۳۹۵)، "اثر فضای کسب و کار بر رشد اقتصادی ایران، کشورهای MENAو OECD با استفاده از روش گشتاور تعمیم یافته"، *فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان*، سال چهارم، شماره ۱۳، صص۹۶-۶۵.

میرشجاعیان حسینی، حسین و محمد رسولی(۱۳۹۵)، "تأثیر شاخص‌های فضای کسب و کار بر جذب مالیات‌های مستقیم و غیرمستقیم (با رویکرد پانل مؤلفه‌ای PLS-Panel)"، *فصلنامه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی*، سال بیست و چهارم، شماره ۸۰، صص ۱۶۶- ۱۴۳.

وارث، سید حامد؛ پروندی، یحیی و روح اله قاسمی(۱۳۹۱)، "ارتقاء فضای کسب و کار جهت دستیابی به چشم انداز اقتصادی"، *مجلهٔ مدیریت بازرگانی*، دوره ۴، شماره ۱۱، صص ۱۳۸- ۱۲۱.

ولی بیگی، حسن و فاطمه پناهی(۱۳۸۹)، "جایگاه ایران در اقتصاد جهانی در مقایسه با کشورهای منتخب". *مجلهٔ بررسی‌های بازرگانی*، شماره ۴۳، صص ۴۲- ۲۷.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

Berg J. and S. Cazes (2007), "The Doing Business Indicators: Measurement Issues and Political Implications, Employment Analysis and Research Unit" Economic and Labor Market Analysis Department, Geneva: ILO.

Boudhiaf, M. and El G. T. Zribi (2014), "Business Regulations and Economic Growth: What Can Be Explained?" *International Strategic Management Review*, Vol. 2(2), pp.69-78.

Breksel, R. (2013), "The Legal System and Business in European Countries", *Economic Analysis in European Countries*, vol. 4(7), pp.20-37.

Jovanović, Z. (2015), "MANAGEMENT AND CHANGES IN BUSINESS ENVIRONMENT" Ekonomika, *Journal for Economic Theory and Practice and Social Issues*, Vol. 61(2), pp.143- 151.

Klapper, L and Inessa Love (2012), "The Impact of Business Environment Reforms on New Firm Registration" *World Bank Policy Research working paper*, vol.33(2), pp60-89.

Olival, A. (2012), "The Influence of Doing Business' Institutional Variables in Foreign Direct Investment" *Gabinete de Estratégia e Estudos, Ministério da Economia e da Inovação*, No. 0048.

Snyper L. and Ling ho J. (2014). "The Effect of Privatization on Business Space, An Empirical Analysis, OECD Economic Studies", No. 43.

Vlasenko P. (2004), *Privatization and new entry in post-communist transition the impact on restructuring*, University of Maryland, USA.

Vokoun M. and L.G. Daza Aramayo (2017), "Business Environment Index for Developing Countries:The Case of Latin America" *Latin American Business Review*, volume 18(2), pp. 121-137.

World Bank (2010-2017) Doing Business Reports.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]